

Siekiant veiksmingiau palaikyti viešąją tvarką

Diskriminacinio etninio skirstymo

samprata ir prevencija.

Vadovas

Valstybės narės ir vartojamos santrumpos

Sutrumpinimo kodas	Valstybė narė	Sutrumpinimo kodas	Valstybė narė
AT	Austrija	IT	Italija
BE	Belgija	LT	Lietuva
BG	Bulgarija	LU	Liuksemburgas
CY	Kipras	LV	Latvija
CZ	Čekija	MT	Malta
DE	Vokietija	NL	Nyderlandai
DK	Danija	PL	Lenkija
EE	Estija	PT	Portugalija
EL	Graikija	RO	Rumunija
ES	Ispanija	SE	Švedija
FI	Suomija	SK	Slovakija
FR	Prancūzija	SI	Slovėnija
HU	Vengrija	UK	Jungtinė Karalystė
IE	Airija		
HR	Kroatija		

Turinys

Diagramų lentelė.....	4
Įvadas	5
1. Kas yra skirstymas?	8
1.1. Bendrojo pobūdžio skirstymas	8
1.2. Skirstymas teisėsaugos srityje	11
1.2.1. Teisėsaugos vykdomas skirstymas.....	11
1.2.2. Skirstymas taikant duomenų gavybos metodą.....	13
2. Diskriminacinis etnis skirstymas.....	15
2.1. Ką reiškia „diskriminacija“?.....	15
2.1.1. Skirtingas vertinimas.....	16
2.1.2. Neteisėtas pagrindas	16
2.2. Kaip diskriminacija susijusi su etniniu skirstymu?	17
2.3. Kodėl diskriminacinis etnis skirstymas yra neteisėtas?	19
2.4. Skirstymo vykdymas pagal įstatymą	20
2.5. Netiesioginė diskriminacija vykdant etninį skirstymą	24
3. Dėl diskriminacinio etninio skirstymo kylančios su viešosios tvarkos palaikymu ir bendruomenėmis susijusios problemos	27
3.1. EU-MIDIS tyrimas.....	27
3.2. Etninis skirstymas – ar tai tiesiog „gera viešosios tvarkos palaikymo praktika“?	34
3.2.1. Dėmesio nukreipimas nuo rasės ir etninės kilmės į elgesį.....	37
3.2.2. Skirstymo trūkumai ir galimos neigiamos pasekmės	38
3.3. Neigiamas poveikis pavieniems asmenims, bendruomenėms ir viešosios tvarkos palaikymui.....	38
4. Kova su diskriminaciniu etniniu skirstymu	46
4.1. Aiškūs nurodymai pareigūnams	46
4.2. Mokymai.....	51
4.3. Sustabdymo ir kratos formos.....	54
4.3.1. Vidaus kontrolė ir neproporcingumo nustatymas	56
4.3.2. Viešieji skundų mechanizmai	59

4.4. Elgsenos analizė.....	60
4.5. Gerai parengti įtariamųjų apibūdinimai ir žvalgybos duomenys	62
4.6. Gerai (kokybiškai) vykdomi sustabdymai.....	63
4.7. Svarstymai ateičiai	66
Kai kurių svarbiausių vadove pateiktų minčių pakartojimas	67
Bibliografija	68

Diagramų lentelė

1 diagrama: Sustabdyta policijos per pastaruosius 12 mėnesių	31
2 diagrama: Policijos sustabdymų dažnis per pastaruosius 12 mėnesių	33
3 diagrama: Sustabdymų aplinkybės ir pobūdis	43

Įvadas

Etninis skirstymas Europos Sąjungos valstybėse narėse nėra nauja praktika, bet atrodo, kad ją imta dažniau taikyti reaguojant į teroristų įvykdytus sprogdinimus Jungtinėse Amerikose Valstijose (JAV, 2001), Madride (2004) ir Londone (2005) bei padidėjus susirūpinimui dėl neteisėtos imigracijos. Savo ruožtu dėl to susirūpinimą išreiškė tarpvyriausybines organizacijos, kaip antai Jungtinės Tautos (JT), Europos Taryba ir Europos Sąjunga (ES), taip pat žmogaus teisių apsaugos srityje veikiančios nevyriausybines organizacijos. Visų pirma teigiama, kad etnis skirstymas ne tik prieštarauja su diskriminacija susijusiems įstatymams, bet ir turi neigiamų socialinių padarinių. Nepaisant to, apie etninio skirstymo praktiką Europoje, išskyrus Jungtinę Karalystę, paprastai teikiama nepakankamai informacijos ir ji prastai suprantama. Jungtinė Karalystė diskriminacinio etninio skirstymo problemą sprendžia nuo praėjusio amžiaus 9-ojo dešimtmečio ir turi sukaupusi patikimą mokslinių tyrimų bazę bei didelę šios srities politikos patirtį. Tačiau kitose ES valstybėse narėse diskriminacinio etninio skirstymo praktikos pripažinimui tiek dėmesio neskiriama. Šią tendenciją patvirtina tai, kad beveik visa Europos literatūra šiuo klausimu parašyta Jungtinėje Karalystėje, todėl daugelis šiame vadove pateiktų pavyzdžių paimti iš Jungtinės Karalystės gyvenimo. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį, kad ES ir Europos Parlamentas nustatė, jog etnis skirstymas yra aktuali problema visų pirma kovos su terorizmu, teisėsaugos, imigracijos, muitinės ir pasienio kontrolės srityse.⁽¹⁾ Atsižvelgiant į tai, šiame vadove siekiama besidomintį skaitytoją supažindinti su etninio skirstymo, kurio veiksmingumu, turint omenyje galimybę juo diskriminuoti ir pažeisti pagrindines teises, galima suabejoti, samprata ir praktika.

Šis leidinys pirmiausia skirtas teisėsaugos institucijų valdymo lygmens pareigūnams. Jo paskirtis – pagerinti etninio skirstymo teorijos ir praktikos suvokimą ir susieti jį su teisiniu ir socialiniu kontekstu. Tai daroma aiškinant, kaip skirstymas taikomas bendromis aplinkybėmis, ne teisėsaugos tikslais, pvz., rinkos tyrimų srityje. Tada skirstymas nagrinėjamas kaip teisėsaugos srityje taikoma praktika. Visų pirma vadove aiškinama, kokiais atvejais skirstymas pagal rasę, etninę kilmę ar religiją laikomas diskriminaciniu, todėl neteisėtu, ir kokiomis aplinkybėmis leistina atsižvelgti į šiuos požymius. Toliau

(1) Žr. 2009 m. balandžio 24 d. Europos Parlamento rekomendaciją Tarybai.

vadove nagrinėjamos neigiamos diskriminacinio etninio skirstymo pasekmės, jo, kaip teisėsaugos priemonės, veiksmingumas ir alternatyvūs viešosios tvarkos palaikymo metodai bei apsaugos nuo netinkamo šios praktikos taikymo priemonės.

Siekiant apibūdinti teisėsaugos sprendimų priėmimo remiantis vien arba daugiausia asmens rase, etnine kilme arba religija praktiką, vadove vietoj labiau paplitusio termino „etninis skirstymas“ vartojama formuluotė „diskriminacinis etninis skirstymas“. Taip daroma todėl, kad terminas „etninis skirstymas“ plačiai vartojamas žiniasklaidos, mokslo ir pilietinių teisių organizacijų atstovų nesuteikiant jam tikslios ar vienodos reikšmės. Arčiausiai Europos lygmeniu oficialiai patvirtinto apibūdinimo yra Europos Komisijos kovai su rasizmu ir netolerancija (ECRI) pateikta tokia rasinio skirstymo apibrėžtis: „kai policija, siekdama kontroliuoti, stebėti ar atlikti tyrimą, tačiau neturėdama objektyvaus ir įtikimo pagrindo, naudoja rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, tautybės arba tautinės ar etninės kilmės kriterijų“⁽²⁾. Kaip ECRI pabrėžė prie Bendrosios politikos rekomendacijos Nr. 11 pridėtame aiškinamajame memorandume ir kaip bus aptarta 2 skyriuje, tiesioginė diskriminacija niekada negali būti teisiškai pateisinama, o rėmimasis rasės, etninės kilmės ar religijos kriterijais „įtikimą pagrindą“ turi tik konkrečiomis ir ribotomis aplinkybėmis.

Vadove skirstymas nagrinėjamas bendrosios teisėsaugos, įskaitant kovą su terorizmu, aspektu. Tačiau jame nekalbama apie skirstymą prieglobsčio, imigracijos ar muitinės aspektais, kai tautybė (taigi netiesiogiai galbūt ir rasė, etninė kilmė ar religija) gali turėti tam tikrą svarbą priimančioms sprendimams. Vadove skirstymas taip pat nagrinėjamas tik aprašant įgaliojimus vykdyti sustabdymus ir kratas. Atitinkamai skirstymas kitais, pvz., duomenų gavimo, teisėtų gyventojų patikrinimų ar tapatybės tikrinimų, aspektais jame nenagrinėjamas.

Siekiant paaiškinti policijos metodus ir veiksmus, kurių rezultatų būta ir neigiamų, ir teigiamų, vadove pateikiama daug pavyzdžių ir atvejų tyrimų. Atvejų tyrimus, nebent nurodyta kitaip, pateikė Voriko universitetas ir Atviros visuomenės teisingumo iniciatyvos (AVTI) grupė.

⁽²⁾ ECRI (2007), 1.6 punktas.

Norėtume padėkoti tarpusavio peržiūroms skirto posėdžio, vykusio 2009 m. spalio mėn., dalyviams: policijos komisarei ir Nyderlandų policijos akademijos vyresniajai patarėjai Greetai Elsingai, Austrijos federalinės Vidaus reikalų ministerijos profesinio mokymo skyriaus vadovui ir Europos policijos koledžų asociacijos (AEPC) generaliniam sekretoriui Karlui Heinzui Grundboeckui, Švedijos nacionalinio policijos koledžo vyresniajai lektorei Mariai Knutsson, Šiaurės Reino-Vestfalijos (Vokietija) viešosios policijos vyresniajam policijos pareigūnui Andre Konze ir ESBO Strateginių policijos reikalų skyriaus patarėjui mokymo klausimais Muratui Yildizui. Pastabas dėl vadovo projekto taip pat pateikė Jungtinės Karalystės baudžiamosios teisenos reformos biuro atstovas Simon Denison ir AVTI vykdomasis direktorius James A. Goldston.

Kur galima, išnašose pateikiamos trumpos nuorodos. Išsamios nuorodos bei tarpvyriausybiniams institucijoms, kurių dokumentai dažnai cituojami, priklausančių interneto svetainių sąrašas pateikiami vadovo pabaigoje esančioje bibliografijoje.

1. Kas yra skirstymas?

Šiame skyriuje bus nustatyta skirstymo kaip bendrosios sąvokos ir praktikos reikšmė. Skirstymas plačiai taikomas komercinėse srityse, taigi pradėsime jį nagrinėti šiuo kasdieniu aspektu. Nustatę pagrindinius skirstymo principus ir galimą riziką ištirsime, kaip jis taikomas teisėsaugos srityje.

1.1. Bendrojo pobūdžio skirstymas

Labai bendru lygmeniu skirstymas yra susijęs su asmenų skirstymu pagal jų savybes neatsižvelgiant į tai, ar jos nekintamos (pvz., lytis, amžius, etninė kilmė, ūgis), ar kintamos (pvz., įpročiai, polinkiai ir kiti elgsenos elementai). Dažnai asmenis šitaip skirsto draudimo bendrovės, siekdamos pagal riziką nustatyti draudimo įmokas (pvz., rūkaliai labiau linkę turėti sveikatos sutrikimų, todėl jiems gali tekti mokėti didesnes sveikatos draudimo įmokas), ir rinkodaros bendrovės, siekdamos nustatyti, kokius produktus reikia reklamuoti (pvz., prekybos centro lojalumo kortelės gali atskleisti asmens apsipirkimo tendencijas – tada jis gauna informaciją apie specialius pasiūlymus, susijusius su jo dažnai perkamais produktais).

Tokių profilių kūrimo metodas panašus į vadinamąjį elgsenos analizės metodą, kurį taikant nustatomos sąsajos tarp elgesio modelio (pvz., alaus pirkimo) ir tam tikrų savybių (pvz., vyriškosios lyties 18–35 metų amžiaus asmuo). Toks skirstymas atliekamas trimis etapais:

- a. Pirma, anoniminiai duomenys ir informacija, pavyzdžiui, paprastas atsakymų į klausimynų apie drabužių pirkimo tendencijas klausimus sąrašas, surenkami ir sudedami į „duomenų saugyklas“ (paprastai į skaitmeninę laikmeną, pvz., kietąjį diską).
- b. Antra, sujungiami arba susiejami atitinkami kintamieji ir sukuriamos naujos informacijos kategorijos. Tai vadinama „duomenų gavyba“ ir paprastai atliekama naudojant kompiuterių programinę įrangą. Užuoat nagrinėjus atskirų klausimynų informaciją, galima susipažinti su jos visuma arba sugrupuotais duomenimis, siekiant nustatyti, pavyzdžiui, kokia vyrų,

moterų ir tam tikroms amžiaus kategorijoms priklausančių žmonių dalis perka tam tikrų prekių ženklų produktus ir tam tikrų rūšių drabužius.

- c. Trečia, ši informacija aiškinama ir daroma prielaida dėl žmonių elgesio modelio. Šis procesas vadinamas „išvadų darymu“, nes pagal nustatytas savybes padaromos išvados apie tam tikrą elgesio modelį. Kartais skirstymu vadinamas tik šis paskutinis etapas. Pavyzdžiui, iš turimos informacijos galima spręsti, kad didelę žmonių, dėvinčių tam tikro prekių ženklo ar stiliaus drabužius, dalį sudaro 16–19 metų amžiaus merginos. Iš to suprantame, kad įprastas to prekių ženklo ir stiliaus drabužius dėvinčio žmogaus profilis – 16–19 metų amžiaus mergina.

 Taikant skirstymo metodą galima žmones „skirstyti pagal tam tikras matomas savybes siekiant nustatyti kitas – nematomas – savybes“.⁽³⁾

Dėl duomenų rinkimo profilių kūrimo tikslais kilo tam tikrų klausimų, susijusių su teise į asmens duomenų apsaugą, ypač tais atvejais, kai skirstymas taikomas priimant svarbius sprendimus, pvz., ar suteikti banko paskolą. Dėl to gali kilti nemažai problemų, iš kurių svarbiausios yra šios dvi:

- a. Pirma, kuriant tam tikras kategorijas galima padaryti klaidų. Pavyzdžiui, naudojant duomenų gavimo programinę įrangą gali būti nurodytas **neteisingas** lytinės orientacijos ir kreditingumo **tarpusavio ryšys**, todėl bus manoma, kad gėjai labiau linkę laiku nesumokėti paskolos įmokų. Dėl tokio klaidingo skirstymo gėjams gali būti sunku gauti banko paskolą. Taigi ne tik gėjus bus nepalankaus požiūrio auka, bet ir sprendimas bus priimtas remiantis klaidinga informacija, apie kurią jis nieko nežino. Grįžtant prie jau minėto drabužių pavyzdžio, taip pat yra galimybė, kad **kategorijos gali būti neteisingai suprastos**. Taigi, nors dauguma tam tikro prekių ženklo ir stiliaus drabužius dėvinčių žmonių yra 16–19 metų merginos, tuo remiantis nereikėtų daryti išvados, kad taip rengiasi visos 16–19 metų merginos. Kitaip tariant, dažnai pasitaiko taisyklės išimčių. Todėl naudojantis bendrais grupiniais profiliais gali būti diskriminuojami tie, kurių elgsena neatitinka bendrojo profilio. Štai kodėl ekspertai siekia, kad būtų taikoma „žalos

⁽³⁾ DINANT IR KITI (2009), p. 3.

atitaisymo“ priemonė, t. y. galimybė ištaisyti informaciją, jeigu sprendimas priimtas automatiškai, remiantis tam tikru profiliumi.⁽⁴⁾

- b. Antroji problema parodyta ir paaiškinta šiuose pavyzdžiuose, t. y. informacijos, kuri laikoma neskelbtina, pvz., apie rasę, etninę kilmę, lytinę orientaciją, lytį, religinius įsitikinimus, negalią ar amžių, rinkimas. Mažumų atstovams, kuriems būdingos šios savybės, šiuo metu apsauga teikiama pagal kovos su diskriminacija įstatymą. Jeigu šiomis savybėmis pasinaudojama kaip skirstymo pagrindu, kyla didelė į šias grupes patekusių žmonių diskriminacijos rizika. Taip yra todėl, kad taikant skirstymo metodą prielaidos apie žmonių elgseną daromos remiantis konkrečia nustatoma savybe. Taigi, jei, pavyzdžiui, bandytume skirstyti pagal rasę, vadinasi, esame pasirengę daryti prielaidą, kad daugelis tai rasei priklausančių žmonių turi panašius polinkius, nuomones ar jiems būdinga panaši elgsena. Kadangi toks skirstymas gali būti netinkamai taikomas, daugelis duomenų apsaugos ekspertų ragina uždrausti rinkti neskelbtinus duomenis, pvz., susijusius su rase, etnine kilme ar religija. Jeigu ši informacija paprastai nededama į duomenų saugyklas, išnyksta rizika, kad bus sukurti diskriminaciniai profiliai.⁽⁵⁾

* Skirstymas gali suteikti žmonėms galimybę geriau pritaikyti savo paslaugas ir produktus klientų poreikiams atsižvelgus į klientų savybes, kad būtų galima nustatyti jų polinkius ir elgsenos modelius.

Pati savaime ši priemonė gali būti vertinga, bet yra pavojus, kad susiejant tam tikras savybes su tam tikrais polinkiais ar elgsenos modeliais gali būti klaidų.

Taip pat yra pavojus, kad sukūrus profilius pagal tokias savybes kaip rasė, etninė kilmė ar religija gali susiformuoti žalingi ir neteisingi stereotipai ir atsirasti diskriminacija.

Kitame skirsnyje nagrinėjama, kaip skirstymą taiko teisėsaugos institucijos.

⁽⁴⁾ DINANT ir kiti (2009), p. 32.

⁽⁵⁾ DINANT ir kiti (2009), p. 33.

1.2. Skirstymas teisėsaugos srityje

Vadove skirstymas nagrinėjamas tik bendrosios teisėsaugos, įskaitant kovos su terorizmu įgaliojimų vykdymą, aspektu. Taigi jame nekalbama apie skirstymą imigracijos, prieglobsčio ar muitinės srityse, kai priimant sprendimus tautybė (taigi ir rasė, etninė kilmė ar religija) gali turėti kitokios svarbos. Skirstymas gali būti taikomas, kai pareigūnas turi teisę naudotis savo įgaliojimais, t. y. kai sprendimui pasinaudoti tais įgaliojimais konkrečių asmenų atžvilgiu gali turėti įtakos rasė, etninė kilmė ar religija. Tai gali būti tokie įgaliojimai:

- tapatybės tikrinimai;
- pėsčiųjų ir transporto priemonių sustabdymai ir kratos;
- masiniai sustabdymai ir kratos;
- grupių išvaikymas;
- įspėjimų, arešto ar sustabdymo orderių išdavimas;
- reidai;
- priežiūros operacijos;
- duomenų gavyba;
- kovos su radikalėjimu politikos priemonės.

Šiame vadove nagrinėjamas skirstymo taikymas sustabdant asmenis ir atliekant kratas.

1.2.1. Teisėsaugos vykdomas skirstymas

Teisėsaugos srityje skirstymas pats savaime gali būti teisėtas tyrimo metodas. ⁽⁶⁾ Skirstymas gali būti taikomas tiriant jau padarytus nusikaltimus arba siekiant užkirsti jiems kelią ateityje. Šis metodas vadinamas kriminaliniu skirstymu.

* Kriminalinis skirstymas – tai atsižvelgimas į abstrakčius rodiklius, susijusius su fiziniais požymiais, išvaizda ar elgsena (pvz., etninė kilmė, rengimosi būdas, dažnai lankomos vietos), kurie yra teisėsaugos veiksmo

⁽⁶⁾ M. Scheinin apibrėžia skirstymą kaip „sisteminių fizinių, elgsenos ar psichologinių savybių grupių, siejamų su konkrečiais pažeidimais, junginį, kuriuo remiamasi priimant teisėsaugos sprendimus“; žr. SCHEININ (2007), 33 punktas.

(pvz., sustabdymo ir kratos, arešto ir atsisakymo leisti patekti į tam tikras vietas) pagrindas.

Konkrečiais žvalgybos duomenimis pagrįsti profiliai

Akivaizdu, kad skirstymas yra teisėta įtariamų pažeidėjų sustabdymo padarius nusikaltimą priemonė. Kaip priemonė, padėsianti sulaukyti konkrečius įtariamuosius, naudojamas profilis, kuriame išvardytos jų savybės, ir kuris paprastai būna pagrįstas logišku požiūriu į viešosios tvarkos palaikymą. Jis pagrįstas surinktais konkretais įvykio ar įvykių grandinės įrodymais. Toks profilis konkrečiau gali būti vadinamas „įtariamojo apibūdinimu“. Kuo profilis tikslesnis ir išsamesnis, tuo mažesnė tikimybė, kad jame bus daug dėmesio skirta tokioms plačioms kategorijoms kaip rasė, etninė kilmė ar religija ir kad jis bus diskriminacinis (žr. 2.4 skirsnį).

Konkrečiais žvalgybos duomenimis nepagrįsti profiliai

Skirstymas taip pat gali būti teisėta ir naudinga asmenų, kurie galbūt daro nusikaltimą „nepastebimai“ (pvz., slepia uždraustus daiktus) arba veikiausiai darys nusikaltimą ateityje (pvz., vyksta vykdyti apiplėšimo), nustatymo priemonė. Ji grindžiama informacija pagrįstomis prielaidomis, kurios daromos remiantis patirtimi ir praktinėmis žiniomis, o **dėmesys sutelkiamas į elgseną**, ne į rasinius, etninius ar religinius požymius. Pavyzdžiui, pareigūnai gali dirbti taikydami profilius, pagal kuriuos jiems reikia ieškoti nuolat konkrečias vietas lankančių asmenų, kurie susitinka ir prieš išsiskirdami apsiukeičia krepšiais, elgiasi grynaisiais ar nervingai arba nuolat įsigyja didelius pirkinius mokėdami tik grynaisiais. Naudojant profilius, kuriuose itin daug dėmesio skirta elgesio tipams, mažiau tikėtina diskriminacija dėl rasės, etninės kilmės ar religijos (žr. 2.4 skirsnį).

Kaip bus aptariama 2 ir 3 skyriuose, dėl skirstymo gali kilti problemų, jei nėra konkrečių žvalgybos duomenų, kurie padėtų nustatyti atskirus įtariamuosius, o profiliai sudaryti remiantis abstrakčiomis savybėmis, kaip antai rasė, etnine kilmė ar religija, o ne elgsena. Jeigu policija nuolat sieja tam tikras rasinių, etninių ar religinių grupių mažumas su nusikalstama elgsena, skirstymas gali tapti diskriminacinis. Taip yra todėl, kad sprendimus imtis viešosios tvarkos palaikymo veiksnių vis dažniau lemia asmens rasė, etninė kilmė ar religija, o ne kiti, svarbesni, su elgsena susiję veiksniai. Diskriminacinis rasis skirstymas yra ne tik neteisėtas, bet ir ginčijamas kaip neveiksminga kovos su nusikalstamumu priemonė (tai bus aptariama tolesniuose skyriuose).

Skirstymas gali vykti organizaciniu ir (arba) veiksmų lygmeniu. Nustatyti neteisėtą diskriminacinį skirstymą organizaciniu lygmeniu palyginti lengva. Tai vyksta, pavyzdžiui, kai aukštu (vyriausybės ar vadovaujančių pareigūnų) lygmeniu raštu arba žodžiu duodami aiškūs nurodymai imtis teisėsaugos veiksmų konkrečių grupių atžvilgiu.

Veiksmų lygmeniu skirstymas gali vykti subtiliau – atskiriems pareigūnams taikant rase, etnine kilme ar religija pagrįstus stereotipus ar apibendrinimus. Tai gali būti sąmoningai pagrįsta asmeninėmis išankstinėmis nuostatomis arba gali būti, kad pareigūnai nesuvokia, kokių mastu taiko apibendrinimus ir stereotipus.⁽⁷⁾

1.2.2. Skirstymas taikant duomenų gavybos metodą

Šiame vadove etninis skirstymas aptariamas atsižvelgiant į policijos įgaliojimus sustabdyti ir apieškoti žmones. Tačiau siekiant išsamumo jame bus trumpai paaiškinta, – pasinaudojant toliau pateiktu atvejo tyrimu, – kokių būdu teisėsaugos institucijos gali duomenų gavybos metodą ir duomenų saugyklas taikyti panašiai, kaip tai daro rinkos tyrėjai ar draudimo bendrovės.

Po 2001 m. rugsėjo 11 d. išpuolių Vokietijos policija atliko kompiuterizuotą paiešką, kuria siekta rasti vadinamuosius pasislėpusius teroristus, t. y. asmenis, kurie specialiai mokomi rengiant būsiamiems išpuoliams, o iki tol jie integruojasi į visuomenę ir vengia bet kokios galinčios sukelti įtarimą veiklos. Šiuo tikslu Vokietijos valdžios institucijos sukūrė aprašą: pagal jį turėjo būti ieškoma 18–40 metų amžiaus vyrų, kurie yra arba buvo studentai ir kurie yra musulmonai, gimę 26 į konkretų sąrašą įtrauktose šalyse arba kilę iš jų. Paieška vykdyta 2001–2003 m. ir atrinkta beveik 32 000 asmenų, atitinkančių visus kriterijus. Vykstant šiam procesui duomenų bazėje buvo saugomi 200 000–300 000 asmenų duomenys. Tačiau vykdant šią kompiuterizuotą profilį atitinkančių asmenų paiešką nesustabdytas nė vienas žmogus.

(7) „Kaip ir kiti sisteminiai metodai rasinis skirstymas gali būti taikomas sąmoningai arba nesąmoningai, apgalvotai arba neapgalvotai. Policijos pareigūnai rasinį skirstymą gali taikyti nesąmoningai“. 2005 m. sausio 27 d. Kvebeko teismo (Baudžiamųjų bylų skyriaus) sprendimo byloje *Karalienė prieš Campbell* 34 punktas.

2006 m. Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas priėmė sprendimą, kad profiliu pagrįsta paieška yra neteisėta. Nustatyta, kad ji pažeidžia asmens teisę pačiam kontroliuoti savo asmeninės informacijos atskleidimą ir naudojimą (Pagrindinio įstatymo 2 straipsnio 1 dalis) ir Pagrindinio įstatymo 1 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisę į žmogaus orumo apsaugą. Teismas nustatė, kad iš esmės duomenų gavyba gali būti teisėtas metodas užtikrinti nacionalinį saugumą, bet toks didelis žmogaus teisių pažeidimas (be to, dėl jo neigiamas dėmesys ypač buvo atkreiptas į užsieniečius musulmonus) būtų pateisinamas tik jeigu grėstų neišvengiamas ir konkretus pavojus. Šiuo atveju pavojų kėlė tariamai ateityje įvyksiantis išpuolis. Nors Teismas neištyrė, ar taikant skirstymą savaime buvo pažeistas diskriminacijos draudimas, jo sprendimas rodo, kad taikant duomenų gavybos metodą galima savaime pažeisti su privatumu ir žmogaus teisių apsauga susijusias taisykles.

2. Diskriminacinis etnis skirstymas

Terminas „etnis skirstymas“ plačiai vartojamas žiniasklaidoje, pilietinių teisių gynėju, teisės ekspertų ir politikų. Tačiau jis neturi tikslios reikšmės ir vartojamas skirtingai. Terminas „etnis skirstymas“ vartojimas neteisėtam skirstymui apibūdinti gali būti klaidinantis, nes rase, etnine kilme ar religija gali būti remiamasi kaip profilio dalimi nepažeidžiant įstatymų. Šiame skyriuje aiškinama, kada skirstymas, susijęs su tokiais veiksniais kaip rasė, etninė kilmė ar religija, yra neteisėtas. Šiai padėčiai apibūdinti bus vartojamas terminas „diskriminacinis etnis skirstymas“.

* Diskriminacinis etnis skirstymas gali reikštis taip:

- asmeniui taikomos prastesnės sąlygos, nei panašioje situacijoje taikomos kitiems asmenims (kitai variantui, jis diskriminuojamas), pavyzdžiui, pasinaudojant tokiais policijos įgaliojimais kaip sustabdymas ir krata;
- sprendimas pasinaudoti policijos įgaliojimais pagrįstas vien arba daugiausia asmens rase, etnine kilme ar religija.

Toliau nuosekliai paaiškinama, kas yra diskriminacija. Paskui ši samprata pritaikoma skirstymui.

2.1. Ką reiškia „diskriminacija“?

Diskriminacija turint omenyje skirstymą paprastai yra tiesioginė diskriminacija, kurią lengva atpažinti, nes tai yra **skirtingas vertinimas**, turintis **neteisėtą pagrindą**. Rasinės lygybės direktyvos⁽⁶⁾, vienos pagrindinių teisinių dokumentų, kuriais reglamentuojamas šis klausimas, žodžiais tariant, diskriminacija „yra tada, kai vienam asmeniui taikomos prastesnės sąlygos, nei panašioje situacijoje yra, buvo ar galėjo būti taikomos kitam asmeniui dėl rasės ar etninės priklausomybės“. Kaip būdingą pavyzdį galima pateikti etninės mažumos atstovo, įtariamo padarius nusikaltimą, sustabdymą *vien arba daugiausia* dėl to, kad jis yra tos etninės mažumos atstovas.

⁽⁶⁾ 2000 m. birželio 29 d. Direktyvos 2000/43/EB, įgyvendinančios vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės, 2 straipsnis, OL L 180/22.

Diskriminacija taip pat gali būti netiesioginė. Tai bus aptarta 2.5 skirsnyje.

2.1.1. Skirtingas vertinimas

Pats savaime skirtingas vertinimas nebūtinai yra nepriimtinas. Kiekvienas žmogus turi savo polinkius ir sprendimus priima vadovaudamasis tais polinkiais, nepaisant to, ar jie būtų susiję su tvirtais įsitikinimais, ar pagrįsti užgaida. Kasdien priimame skirtingus sprendimus, kaip ar su kuo bendrauti, taip pat spęsdami esminius gyvenimo klausimus, pvz., ką valgyti, kaip rengtis ar kur ir kaip apsipirkti. Mūsų motyvacija net gali būti pagrįsta išankstinėmis nuostatomis, kurios laikomos socialiai žalingomis, pvz., seksizmu ar rasizmu.

Įstatymu paprastai nesikišama į mūsų pasirinkimą, kai jis yra visiškai asmeniško pobūdžio. Pavyzdžiui, moters sprendimas nesimokyti vairavimo, jei pamokas veda vyras, nes ji laiko vyrus agresyviais ir nemaloniais, gali būti laikomas diskriminuojančiu vyrus, bet pagal įstatymą už tai nėra baudžiama, jeigu toks moters pasirinkimas susijęs tik su jos privačiąja sritimi. Tačiau jei susidarytų tokia padėtis, kai moteris vairavimo instruktorė dėl tų pačių priežasčių atsisakytų visų vyriškosios lyties mokinių, tai galėtų būti laikoma diskriminaciniu elgesiu, turinčiu poveikį viešajai sričiai.

2.1.2. Neteisėtas pagrindas

Skirtingas vertinimas reiškia, kad asmeniui taikomos kitokios (prastesnės) sąlygos nei kitiems asmenims, kai jie visi yra santykinai panašioje ar palygintinoje situacijoje. Tai neleistina, jei vyksta viešojoje srityje ir draudžiamu pagrindu. Tokio pagrindo pavyzdžiai aiškiai išdėstyti įvairiose kovos su diskriminacija direktyvose ir tai yra: rasė ar etninė kilmė, amžius, negalia, seksualinė orientacija, lytis ir religiniai įsitikinimai. Šiame vadove dėmesys sutelkiamas į pagrindą, susijusį su „etniniu“ skirstymu, t. y. rasę, etninę kilmę ir religiją.

Taigi, pavyzdžiui, kai policija su asmeniu elgiasi skirtingai nei su kitais asmenimis, esančiais panašioje situacijoje, ir tokio elgesio *vienintelė* arba *pagrindinė* priežastis yra to asmens etninė kilmė ar religija, tai yra neteisėta diskriminacija. Tačiau ir teisėje, ir praktikoje labai sunku nustatyti, ar konkretus sprendimas priimtas *vien* dėl etninės kilmės ir religijos neapsvarčius kitų

galinčių būti svarbiomis aplinkybių. Kitame skirsnyje bus aptarta ši problema ir bus pamėginta išnagrinėti sudėtingus jos padarinius.

2.2. Kaip diskriminacija susijusi su etniniu skirstymu?

Tarptautinėje teisėje taikomas nusistovėjęs principas, pagal kurį **tiesioginė diskriminacija dėl rasės, etninės kilmės ar religijos niekada negali būti pateisinama ar teisėta**. Šis tiesioginės diskriminacijos draudimas yra toks svarbus, kad pagal tarptautinę teisę jos taikyti neleidžiama net esant ekstremaliai situacijai⁽⁹⁾, net ir tada, kai yra didelė grėsmė saugumui.

Tuo metu, kai buvo skelbiamas šis vadovas, Europos lygmens teismas veikiausiai dar nebuvo turėjęs progos priimti sprendimo, susijusio **konkrečiai** su etninio skirstymo klausimu teisėsaugos srityje. Tačiau pastaraisiais metais būta kelių nacionalinio ir tarptautinio lygmens teismo bylų, susijusių su asmenimis, kuriuos tikrino policija ar imigracijos pareigūnai. Šiose bylose nustatytos tam tikros su skirstymo praktika susijusios taisyklės, kurios bus paaiškintos toliau.

2009 m. byla, kurioje Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas nustatė neteisėtą diskriminaciją dėl rasinio skirstymo, nors šis terminas sprendime aiškiai neminimas, yra *Rosalind Williams Lecraft prieš Ispaniją*. Šioje byloje paskelbtas sprendimas ypač svarbus, nes tai pirmoji JT lygmens institucija, priėmusi sprendimą, kuriuo draudžiama policijai atlikti tapatybės tikrinimus rasės ir etninės kilmės pagrindu. Šiuo atveju skundo pateikėja Ispanijoje buvo policijos pareigūno sustabdyta traukinių stoties perone ir paprašyta parodyti savo tapatybės dokumentus. Skundo pateikėja policijos pareigūno paklausė, kodėl ji buvo vienintelis perone sustabdytas žmogus, ir gavo tokį atsakymą: „Nes jūs juodaodė.“ Žmogaus teisių komitetas nusprendė, kad nors atlikti tapatybės tikrinimus viešojo saugumo, nusikaltimų prevencijos ir nelegalios imigracijos kontrolės tikslais paprastai yra teisėta, „valdžios institucijoms atliekant šiuos tikrinimus fiziniai ar etniniai tikrinamų asmenų požymiai neturėtų būti laikomi rodančiais galimą nelegalių jų padėtį šalyje. Tapatybės tikrinimai taip pat neturėtų būti taikomi tik tam tikromis fizinėmis savybėmis pasižymintiems ar tam tikros etninės kilmės žmonėms. Tai ne tik neigiamai paveiktų šių žmonių orumą, bet ir padėtų visuomenėje plisti ksenofobinėms

⁽⁹⁾ Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto (TPPTP) 4 straipsnio 1 dalis. Žr.: JUNGTINIŲ TAUTŲ ŽMOGAUS TEISIŲ KOMITETAS (2001), 8 punktas; SCHEININ (2007), 41 punktas.

nuotaikoms; be to, tai būtų nesuderinama su veiksminga kovos su rasine diskriminacija politika“.⁽¹⁰⁾

Įsivaizduokime, kaip skirstymas taikomas vykdant antiteroristinę operaciją:

Vienoje iš Europos sostinių policijai suteikti įgaliojimai sustabdyti ir apieškoti kiekvieną asmenį, kurį mano esant susijusį su terorizmu. Nėra jokių konkrečių žvalgybos duomenų apie žmones, susijusius su galimais išpuoliais, išskyrus tai, kad manoma, jog pavojų kelia su Al-Qaeda susijusi grupuotė. Policijos pareigūnai jaunos „islamiškos“ ar „azijietiškos“ išvaizdos vyrus⁽¹¹⁾ stabdo daug dažniau nei kitų etninių grupių žmones, nes šie atitinka jų vadovų jiems pateiktą teroristo profilį.

Remdamiesi tarptautinėje teisėje ir įvairiose teismo bylose nustatytais taisyklėmis dėl minėto scenarijaus galime padaryti tokią išvadą: jei pareigūnai stabdo asmenis vien arba daugiausia dėl asmens rasės, etninės kilmės ar religijos, tai prilygsta tiesioginei diskriminacijai ir yra neteisėta. „Pagrindinė priežastis“ reiškia, kad pareigūnas nebūtų asmens sustabdęs, jei šis nebūtų tam tikros rasės, etninės kilmės ar religijos atstovas. Nors vadovautis rase, etnine kilme ar religija kaip **vienu** iš veiksnių, į kuriuos atsižvelgia pareigūnas, yra įprasta, tai **negali būti vienintelė arba pagrindinė** sustabdymo **priežastis** (žr. visų pirma 2 skyrių).

* Asmens sustabdymas ir krata, jei vienintelė arba pagrindinė šio veiksmo priežastis yra asmens rasė, etninė kilmė ar religija, prilygsta tiesioginei diskriminacijai ir yra neteisėti. (12)

⁽¹⁰⁾ 2009 m. liepos 30 d. Sprendimo *Rosalind Williams Lecraft prieš Ispaniją* (pranešimas Nr. 1493/2006) 7.2 punktas. Norėdami sužinoti EŽTT nuomonę žr. toliau aptartą 2005 m. gruodžio 13 d. Sprendimą *Timishev prieš Rusiją* (pareiškimas Nr. 55762/00).

⁽¹¹⁾ Šiuo atveju „azijiečiai“ vadinami iš Indijos, Pakistano ar Bangladešo kilę asmenys.

⁽¹²⁾ Ši principo deklaracija nėra tiesioginė citata iš teismų praktikos. Tiksliau kalbant, ji suformuluota remiantis svarbiausiose sprendimuose šiuo klausimu pateiktais svarstymais. Žr., pavyzdžiui, EŽTT sprendimo *Timishev prieš Rusiją* 58 punktą; „Teismas mano, kad skirtingas vertinimas, išimtinai arba daugiausia pagrįstas asmens etnine kilme, negali būti objektyviai pateisinamas demokratinėje visuomenėje, sukurtoje remiantis pluralizmo ir pagarbos įvairioms kultūroms principais.“ Analogiškai žr. 1985 m. gegužės 28 d. EŽTT sprendimo *Abdulaziz, Cabales ir Balkandali prieš Jungtinę Karalystę* 78 punktą (pareiškimas Nr. 9214/80). Šiuo klausimu žr. taip pat 2009 m. liepos 30 d. JT ŽTK sprendimo *Rosalind Williams Lecraft prieš Ispaniją* 7.2 punktą (pranešimas Nr. 1493/2006); CERD (2002) *Baigiamųjų pastabų* 9 punktą; CERD (2005) 20 punktą. Žr. taip pat: 2006 m. kovo 8 d. lordo D. Hope sprendimo byloje *R (dėl Gillan ir kitų pareiškimo) prieš Londono policijos komisarą ir kitus*, UKHL 12, 44 punktą; 2004 m. gruodžio 9 d. baronienės B. Hale sprendimo byloje *R prieš Prahos oro uosto imigracijos tarnybą ir kitus, ex parte Europos romų teisių centras ir kiti*, UKHL 55, 73 punktą.

2.3. Kodėl diskriminacinis etninis skirstymas yra neteisėtas?

Etninis skirstymas yra neteisėtas, nes gali pabloginti įvairių visuomenės grupių santykius ir žeidžia žmogaus orumą. Jis žalingas visuomenei, nes gali sukurti įtampą ir nepasitikėjimą tarp įvairių bendruomenių, ir žeidžia žmogaus orumą, nes jį taikant neatsižvelgiama į tai, kad kiekvienas iš mūsų yra ypatinga asmenybė. Įstatymu reikalaujama, kad kiekvienas žmogus būtų vertinamas kaip asmenybė. Nors gali būti tiesa, kad su atitinkama grėsme siejami terorą vykdančios islamo ekstremistai dažnai būna azijietiškos išvaizdos musulmonai, tuo remiantis negalima daryti prielaidos, kad visi musulmonai ar visi azijietiškos išvaizdos asmenys linkę būti teroristais.⁽¹³⁾ Kaip pasakė lordas D. Hope (Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų lordas teisėjas, skelbdamas savo sprendimą *Gillan* byloje):

„Draudimo valdžios institucijoms diskriminuoti dėl rasės priežastis yra tai, kad apie kai kurių tam tikrai rasinei grupei priklausančių asmenų elgseną susidarytas įspūdis gali būti netaikytinas visai grupei.“⁽¹⁴⁾

Dėl panašių priežasčių taip pat manoma, kad diskriminacinio etninio skirstymo padariniai gali būti priešingi. Jei veiksmų imamasi remiantis neteisėtu skirstymu, tai gali sukelti didėjančią rasinę įtampą, kurstyti mažumų pasipiktinimą policija ir vietinių gyventojų dauguma. Šiuo atžvilgiu ES nepriklausomų pagrindinių teisių ekspertų tinklas pažymėjo:

„Skirtingas panašioje padėtyje esančių asmenų vertinimas pagal jų tariamą rasę arba etninę kilmę turi [tokias]... toli siekiančias pasekmes kurstant nesantaiką ir apmaudą, stiprinant stereotipus ir perdėtai kriminalizuojant tam tikroms kategorijoms priklausančius asmenis ir taip atitinkamai įtvirtinant tokias stereotipines nusikalstamumo ir etninės kilmės asociacijas, kad

⁽¹³⁾ Lordas D. Hope, aiškindamas šį punktą *Gillan* byloje, remiasi baronienės B. Hale pareiškimu dėl imigracijos pareigūnų politikos į romų keliautojus žiūrėti įtariau (tuo požiūriu, ar jie ketino atvykę į Jungtinę Karalystę prašyti prieglobsčio) nei į kitus keliautojus. Baronienė B. Hale pareiškė, kad pareigūnas gali „veikti vadovaudamasis prielaidomis dėl <...> atitinkamos rasinės grupės narių, kurios dažnai yra teisingos ir kurios, jeigu teisingos, būtų gera priežastis taikyti jiems atitinkamas mažiau palankias sąlygas. Tačiau tai, kas taikytina grupei, gali nebūti taikytina daugeliui tai grupei priklausančių asmenų“. 2004 m. gruodžio 9 d. Sprendimo *R prieš Prahos oro uosto imigracijos tarnybą ir kitus, ex parte Europos romų teisių centras ir kiti*, UKHL 55, 82 punktas. Baronienė B. Hale cituoja 2001 m. birželio 22 d. teisėjo M. Hartmanno sprendimo byloje *Lygių galimybių komisija prieš švietimo direktorių*, HKLRD 690, 86 punktą.

⁽¹⁴⁾ 2006 m. kovo 8 d. lordo D. Hope'o sprendimo byloje *R (dėl Gillan ir kitų pareiškimo) prieš Londono policijos komisarą ir kitus* (2006) UKHL 12, 44 punktas. Žr. 2010 m. sausio 12 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą *Gillan ir Quinton prieš Jungtinę Karalystę* (pareiškimas Nr. 4158/05).

skirtingas vertinimas šiuo pagrindu turėtų būti iš esmės laikomas neteisėtu bet kokiomis aplinkybėmis.“⁽¹⁵⁾ Tais atvejais, kai santykiai su visuomene suprastę, tai taip pat gali turėti neigiamą poveikį žvalgybos duomenų rinkimui ir kitoms bendradarbiavimo su mažumų bendruomenėmis formoms. Tai aptariama 3.3 skyriuje.

2.4. Skirstymo vykdymas pagal įstatymą

Kaip minėta 1 skyriuje, naudoti profilį savaime nėra neteisėta – tai yra teisėta teisėsaugos priemonė. Kitame skirsnyje nagrinėjama, ką tai reiškia teisėsaugos institucijoms, ir aiškinamas skirtumas tarp teisėtos ir neteisėtos policijos veiklos ar politikos etninio skirstymo srityje.

Kad sustabdymo ir kratos įgaliojimais būtų naudojamos teisėtai, juos vykdant reikia remtis profiliu, kuris nėra pagrįstas vien rase, etnine kilmė ar religiniais įsitikinimais.⁽¹⁶⁾ Tai nereiškia, kad būtina visai neatsižvelgti į rasę, etninę kilmę ar religiją. Tačiau visi visuomenės nariai turi būti vertinami vienodai, nebent yra konkreti priežastis, ką nors vertinti kitaip. Šiuo atžvilgiu Europos policijos etikos kodekse nurodyta:

„Policija vykdo savo užduotis sąžiningai, visų pirma vadovaudamasi nešališkumo ir nediskriminavimo principais.“⁽¹⁷⁾

Etninė kilmė, rasė ar religiniai įsitikinimai gali būti viena iš priežasčių pareigūnui tapti budriam, bet, be šito, jis privalo remtis dar kokiais nors kriterijais. Kas yra „kokie nors kiti kriterijai“, priklauso nuo nacionalinės teisės reikalavimų. Paprastai iš pradžių turėtų būti „tinkamas pagrindas“ kilti „įtarimui“ (pvz., dėl įtartinio ar neįprasto elgesio tam tikromis aplinkybėmis).⁽¹⁸⁾ Kai kuriais atvejais taikomi ne tokie griežti reikalavimai, pagal kuriuos gali būti

⁽¹⁵⁾ ES NEPRIKLAUSOMŲ PAGRINDINIŲ TEISIŲ EKSPERTŲ TINKLAS (2006), 54 punktas.

⁽¹⁶⁾ Tai taikytina net tada, kai pareigūnams suteikti įgaliojimai atrodo esą labai platūs. Pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės 2000 m. Kovos su terorizmu įstatymo 44–47 skirsniuose leidžiama suteikti įgaliojimą sustabdyti ir apieškoti bet kuriuos asmenis siekiant nustatyti, ar jie turi tam tikrų daiktų, ir tam nereikia pagrįsto įtarimo, kad buvo padarytas nusikaltimas. Tačiau Jungtinės Karalystės Lordų Rūmai nurodė, kad šiuo įgaliojimu vis dėlto turi būti naudojamas laikantis nediskriminavimo principo. 2006 m. kovo 8 d. Sprendimas *R (dėl Gillan ir kitų pareiškimo) prieš Londono policijos komisarą ir kitus*, UKHL 12. Žr. taip pat 2010 m. sausio 12 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą *Gillan ir Quinton prieš Jungtinę Karalystę* (pareiškimas Nr. 4158/05).

⁽¹⁷⁾ EUROPOS TARYBOS MINISTRŲ KOMITETAS (2001), 40 punktas.

⁽¹⁸⁾ EUROPOS TARYBOS MINISTRŲ KOMITETAS (2001), 40 punktas.

leista pasinaudoti įgaliojimais vadovaujantis profesine nuojauta.⁽¹⁹⁾

Žinoma, sustabdyti ir apieškoti etninei, rasinei ar religinei mažumai priklausantį asmenį nebūtinai yra neteisėta. Kartais pareigūnai gali teisėtai atsižvelgti į etninę kilmę, rasę ar religiją. Pavyzdžiui, įsivaizduokime, kad iš turimų žvalgybos duomenų galima spėti, jog apiplėšimas įvyks konkrečioje miesto dalyje ir jį įvykdys nusikalstama organizacija, sudaryta iš kinų kilmės narių. Tokiomis aplinkybėmis pareigūnai teisėtai galėtų laikyti rasinę išvaizdą svarbiu kriterijumi nustatant, ar asmuo yra galimas įtariamasis.⁽²⁰⁾ Pagal įstatymą reikalaujama, kad jei pareigūnas vertina asmenį kitaip nei kitus visuomenės narius, tam turi būti kita priežastis nei to asmens rasė. Priežastis turi būti susijusi konkrečiai su šiuo asmeniu.⁽²¹⁾ Gali būti, kad tas asmuo elgiasi įtartinai, nešasi neįprastą daiktą ar kaip nors kitaip išsiskiria iš minios.⁽²²⁾ Gali būti, kad yra konkretus įtariamojo apibūdinimas, kurį šis asmuo atitinka. Svarbiausia yra tai, kad asmens etninė kilmė, rasė ar religija nebūtų vienintelė arba pagrindinė priežastis, dėl kurios jis buvo sustabdytas ir apieškotas ar jo atžvilgiu buvo imtasi kitų policijos veiksmų.

Tačiau tai nereiškia, kad tam tikromis aplinkybėmis pareigūnams nebūtų leidžiama sustabdyti tik tam tikrai rasinei ar religinei grupei priklausančių žmonių: svarbiausia, kad toks sprendimas būtų pagrįstas ne vien jų rase, etnine kilmė ar religija. Apsvarstykime, pavyzdžiui, atvejį, kai grupė nelegalių imigrantų, kurie visi buvo ne baltieji, protestuodami dėl atsisakymo suteikti jiems leidimus gyventi, nusprendė užimti visuomeninį pastatą. Taip šie asmenys atvirai protestavo prieš tai, kad jų gyvenimas šalyje nebuvo įteisintas išduodant šiuos leidimus. Policija evakavo pastatą ir sulaukė tik protestavusių asmenis, kurie visi pasirodė esą ne baltieji. Nors policija sulaukė tik ne baltuosius, tai nebūtinai reiškia, kad ji vykdė rasinę ar etninę diskriminaciją.

⁽¹⁹⁾ 2006 m. kovo 8 d. lordo J. P. Browno sprendimo byloje *R (dėl Gillan ir kitų pareiškimo) prieš Londono policijos komisarą ir kitus*, UKHL 12, 78–79 punktai.

⁽²⁰⁾ 2004 m. gruodžio 9 d. baronienės B. Hale sprendimo byloje *R prieš Prahos oro uosto imigracijos tarnybą ir kitus, ex parte Europos romų teisių centras ir kiti*, UKHL 55, 92 punktas. Panašiai – 2006 m. kovo 8 d. lordo R. Scotto sprendimo byloje *R (dėl Gillan ir kitų pareiškimo) prieš Londono policijos komisarą ir kitus*, UKHL 12, 80, 81 ir 45 punktai.

⁽²¹⁾ „Vienas dalykas yra naudoti asmens etninę kilmę kaip jo profilio dalį (kartais labai svarbią dalį), bet visai kitas (ir visiškai nepriimtinas) skirstyti žmones remiantis vien jų etnine kilmė. Spręsdami, ar naudotis savo įgaliojimais sustabdyti ir apieškoti, policijos pareigūnai, žinoma, privalo atsižvelgti ir į kitus veiksnius.“ 2006 m. kovo 8 d. lordo J. P. Browno sprendimo byloje *R (dėl Gillan ir kitų pareiškimo) prieš Londono policijos komisarą ir kitus*, UKHL 12, 91 punktas.

⁽²²⁾ 2006 m. kovo 8 d. lordo R. Scotto sprendimo byloje *R (dėl Gillan ir kitų pareiškimo) prieš Londono policijos komisarą ir kitus*, UKHL 12, 67 punktas.

Taip yra todėl, kad ji turėjo kitų priežasčių įtarti šiuos asmenis galbūt padarius nusikaltimą (nelegalus gyvenimas šalyje). Pagrindas tikėti tokia versija buvo pačių asmenų prisipažinimas. Šie asmenys buvo vertinami kitaip nei kiti visuomenės nariai, nes dėl prisipažinimo, kad šalyje gyvena nelegaliai, jų padėtis buvo objektyviai kitokia.⁽²³⁾

Įsivaizduokite šiek tiek pakeistą situaciją, kai nė vienas iš protestuotojų atvirai neprisipažino padaręs nusikaltimą. Jeigu pareigūnai, evakuodami pastatą, visus ne baltuosius sustabdytų vien todėl, kad jie nėra baltieji, tai prilygtų diskriminacijai. Tokiu atveju pareigūnai turėtų turėti kitokių priežasčių įtarti šiuos asmenis, pvz., jų elgesį.⁽²⁴⁾

Apsvarstykime antrą pavyzdį. Austrijos sostinėje Vienoje įvykus keliolikai žiaurių apiplėšimų, kuriuos tariamai įvykdė du tamsiaodžiai vyrai, teisėsaugos pareigūnams buvo įsakyta stabdyti visus juodaodžius vyrus, pastebėtus vaikščiojant grupėmis, ir tikrinti jų tapatybę. Kilus visuomenės protesto bangai, įsakymą nurodyta taikyti tik „maždaug 25 metų amžiaus 170 cm ūgio lieknos figūros [...] lengvus pūkinius švarkus vilkintiems juodaodžiams afrikiečiams“.⁽²⁵⁾ Per vieną dieną policija sustabdė ir apieškojo 136 juodaodžius vyrus, bet nebuvo nustatyta, kad kuris nors iš jų būtų kaip nors susijęs su apiplėšimais.⁽²⁶⁾

Tikėtina, kad asmenų sustabdymas remiantis pirmuoju įtariamojo apibūdinimu būtų laikomas tiesioginės diskriminacijos pavyzdžiu, o antrojo profilio naudojimas tikriausiai nebūtų tokiu laikomas. Akivaizdu, kad įtariamojo etninė kilmė yra svarbi jo tapatybei nustatyti. Iš pirmiau aprašytų atvejų galima padaryti išvadą, kad įtarimas, kurį reikia pateikti norint imtis policijos veiksmų (ar tai būtų reikalavimas pateikti „tinkamą pagrindą“, ar ne toks griežtas reikalavimas), turėtų būti pagrįstas asmens elgesiu ar panašiu kriterijumi, pagal kurį jis išsiskirtų, bet neturėtų būti pagrįstas tokiomis savybėmis, kaip rasė, etninė kilmė ar religija.

⁽²³⁾ Tokia situacija buvo 2001 m. sausio 16 d. EŽTT svarstytoje byloje *Cissé prieš Prancūziją* (priimtumas) (pareiškimas Nr. 51346/99).

⁽²⁴⁾ Tai panašu į situaciją 2009 m. liepos 30 d. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto svarstytoje byloje *Rosalind Williams Lecraft prieš Ispaniją* (pranešimas Nr. 1493/2006), kai pareigūnas sustabdė moterį tik todėl, kad ji buvo juodaodė ir automatiškai įtariama esanti nelegali imigrantė nepaisant to, kad pareigūnas neturėjo jokios kitos priežasties taip manyti.

⁽²⁵⁾ ES NEPRIKLAUSOMŲ PAGRINDINIŲ TEISIŲ EKSPERTŲ TINKLAS (2006), p. 48.

⁽²⁶⁾ „AMNESTY INTERNATIONAL“ (2009), p. 35.

-
- * Skirstymas laikomas diskriminaciniu (ir todėl neteisėtu), kai policijos įgaliojimais pasinaudojama prieš asmenis ir kai vienintelė arba pagrindinė to priežastis yra šių asmenų rasė, etninė kilmė ar religija.

Kad sprendimas pasinaudoti policijos įgaliojimais nebūtų laikomas diskriminaciniu, jis turi būti pagrįstas ne tik asmens rase, etnine kilme ar religija, bet ir papildomais veiksniais net ir tada, kai rasė, etninė kilmė ar religija yra svarbi vykdant konkrečią operaciją ar įgyvendinant politikos priemonę.

Reikalavimu atsižvelgti į papildomus veiksnius, pagal kuriuos išskiriamas konkretus asmuo, užtikrinama, kad pareigūnai netaikytų procedūros ar politikos priemonės, kuria rasė, etninė kilmė ar religija automatiškai susiejama su nusikalstama elgsena.

Jei „tinkamas pagrindas“ įtariamajam nustatyti nustatomas remiantis su elgsena susijusiais veiksniais, pagal kuriuos išskiriamas konkretus asmuo, diskriminacinio etninio skirstymo rizika sumažėja.

2.5. Netiesioginė diskriminacija vykdančią etninę skirstymą

Kai pareigūnai yra gavę nurodymus ar patys nusprendžia sustabdyti asmenis dėl jų rasės, etninės kilmės ar religijos, tai prilygsta tiesioginei diskriminacijai. Kriterijai (net jeigu jie tėra asmeninės išankstinės nuostatos), taikomi sprendžiant, ar vertinti tą asmenį kitaip, iš pirmo žvilgsnio yra neteisėti. Tačiau diskriminuoti galima ir netiesiogiai. Diskriminuojant netiesiogiai daroma taip:⁽²⁷⁾

- a. taikoma iš pirmo žvilgsnio objektyvi taisyklė (pvz., mieste X nuo 21.00 val. iki 01.00 val. stabdyti vieną iš 10 automobilių);
- b. bet praktikoje tai, palyginti su kitomis grupėmis, daugiausia turi neigiamą poveikį vienai konkrečiai etninei, rasienei ar religinei grupei (pvz., 60 % šiuo laiku mieste X automobilius vairuojančių gyventojų yra kilę iš Afrikos ir Karibų šalių, nors šios kilmės gyventojai sudaro ne daugiau kaip 30 % visų miesto ir aplinkinių rajonų gyventojų).

Tačiau netiesioginė diskriminacija gali būti pripažinta teisėta, jei tam yra pateisinimas. Netiesioginė diskriminacija gali būti pateisinama, kai:

- a. taikant nevienodą vertinimą siekiama teisėto tikslo (pvz., tikrinama ieškant pavogtų transporto priemonių);
- b. veiksmai, kurių imtasi, proporcingi siekiamam tikslui (pvz., nustatyta, kad mieste X yra daug pavogtų transporto priemonių).

---

(27) „Netiesioginės diskriminacijos“ apibrėžtis pateikiama ir EB teisės aktuose, ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo bei EŽTT praktikoje. Norint sužinoti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo požiūrį šiuo klausimu reikia žiūrėti 1986 m. gegužės 13 d. Sprendimą *Bilka-Kaufhaus GmbH prieš Karin Weber von Hartz*, 170/84, Rink. p. 1607: jame Teisingumo Teismas netiesioginės diskriminacijos sąvoką apibrėžė remdamasis įmonės politika, pagal kurią ne visą darbo dieną dirbantys darbuotojai nebuvo įtraukti į profesinių pensijų sistemą, taigi tai turėjo poveikį daug didesniai moterų, o ne vyrų skaičiui. Pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismo parengtą testą netiesiogiai diskriminaciniai veiksmai gali būti pateisinami, jeigu darbdaviui „tikrai reikia“ jų imtis, o tikslui siekti pasirinktos priemonės yra „tinkamos ir būtinos“ bei proporcingos. EŽTT požiūris į netiesioginę diskriminaciją atsispindi 2007 m. lapkričio 13 d. EŽTT sprendime *D.H. prieš Čekiją* (pareiškimas Nr. 57325/00). Ši byla susijusi su netiesiogine romų vaikų, kurių neproporcingai daug buvo nusiųsta į specialias mokyklas, skirtas mokymosi sutrikimų turintiems vaikams, diskriminacija taip pažeidžiant Europos žmogaus teisių konvencijos 14 straipsnį. Dėl teisiųjų apibrėžčių ypač svarbu atsižvelgti į Rasinės lygybės direktyvą 2000/43/EB, Užimtumo lygybės direktyvą 2000/78/EB ir Lyčių lygybės direktyvos 2006/54/EB naują redakciją. Rasinės lygybės direktyvos 2 straipsnyje šis terminas konkrečiai apibrėžiamas taip: „netiesioginė diskriminacija yra tada, kai dėl akivaizdžiai neutralių sąlygų, kriterijų ar praktikos tam tikros rasinės ar etninės kilmės asmenys gali patekti tam tikru atžvilgiu į prastesnę padėtį nei kiti asmenys, nebent tas sąlygas, kriterijus ar praktiką objektyviai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis“.

Nors teismai pripažino, kad netiesioginė diskriminacija yra įmanoma, atskiram žmogui sunku įrodyti netiesioginės diskriminacijos faktą arba tai, kad taikomas pateisinimas yra neteisingas ar neproporcingas. Taip yra todėl, kad siekiant įrodyti, jog viena grupė vertinama mažiau palankiai nei kitos grupės arba veiksmai nėra proporcingas siekiamam tikslui, būtina pasikliauti statistiniais duomenimis.⁽²⁸⁾ Pirmiau pateiktame pavyzdyje, norint nustatyti faktų ir diskriminacinės praktikos sąveiką, idealiu atveju reiktų atsižvelgti į daugelį veiksnių, pavyzdžiui: a) miesto ir aplinkinių rajonų (nes žmonės vakare važiuoja į miestą pasilinksinti) gyventojų pasiskirstymą pagal etninę kilmę; b) automobilius vairuojančių gyventojų pasiskirstymą pagal etninę kilmę; c) gyventojų, vairuojančių automobilius tam tikruose miesto rajonuose ir tam tikru laiku, pasiskirstymą pagal etninę kilmę; d) sustabdytus automobilių įvykdytų areštų ir (arba) patraukimų baudžiamojon atsakomybėn skaičiaus (atitinkčių skaičiaus) santykį su sustabdymų tam tikrose vietose tam tikru laiku skaičiumi pagal etninę kilmę ir gyventojų, kuriuos ten tuo laiku galima sustabdyti, grupinę priklausomybę.

Pasinaudojus išsamiais duomenimis galima įrodyti, kad intensyvus viešosios tvarkos palaikymas mieste X turi neproporcingai neigiamą poveikį konkrečioms grupėms ir neduoda didelės naudos (t. y. atskleista mažai nusikaltimų). Todėl kovojant su nusikalstamumu reiktų taikyti kitokią – proporcingesnę ir tinkamesnę – strategiją (kuri nebūtų daugiausia taikoma vienai rasinei grupei). Deja, daugumoje šalių tokių duomenų nėra: į surinktus statistinius duomenis retai būna įtrauktos rasinės, etninės ar religinės kategorijos. Taip yra todėl, kad daugelis nacionalinių valdžios institucijų neteisingai supranta duomenų apsaugos taisykles dėl neskelbtinų duomenų rinkimo ir mano, kad pagal jas negalima rinkti bendros statistinės informacijos, galinčios padėti nustatyti diskriminacinę praktiką, kuri neduoda policijai reikiamų rezultatų.⁽²⁹⁾

⁽²⁸⁾ Žr., pavyzdžiui, 2007 m. lapkričio 13 d. EŽTT sprendimo *D.H. prieš Čekiją* 192–193 punktus (pareiškimas Nr. 57325/00). Kitas svarbus EŽTT nutarimas, kuriame pabrėžiama statistinių duomenų svarba nustatant diskriminacinę praktiką, yra 2009 m. birželio 9 d. EŽTT sprendimas *Opuz prieš Turkiją*, 192–202 punktai (pareiškimas Nr. 33401/02). Žr. taip pat 2008 m. liepos 17 d. EŽTT sprendimą *Oršuš ir kiti prieš Kroatiją* (pareiškimas Nr. 15766/03). Panašiai ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo plačiai rėmėsi statistiniais duomenimis siekdamas nustatyti dviejų panašioje padėtyje esančių grupių vertinimo skirtumą (visų pirma dėl diskriminavimo lyties atžvilgiu darbo rinkoje) 1999 m. vasario 9 d. Sprendime *Seymour-Smith ir Perez*, C-167/97, Rink. p. I-623, 2004 m. sausio 3 d. Sprendime *Allonby prieš Accringtono ir Rossendale'o koledžą ir kitus*, C-256/01, Rink. p. I-873, 2007 m. gruodžio 6 d. Sprendime *Voß prieš Berlyno žemę*, C-300/06, Rink. p. I-10573.

⁽²⁹⁾ Žr. Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūno nuomonę 2009/C 276/02, Europos Parlamento rezoliuciją 2010/C 16 E/08, p. 44–49, Komisijos komunikatą dėl Direktyvos 2000/43/EB (COM (2006) 643) taikymo.

---

* Etninė statistika

Siekiant įrodyti, kad taikant etninį skirstymą vykdyta netiesioginė diskriminacija, būtina turėti su naudojimusi policijos įgaliojimais susijusius statistinius duomenis, kurie būtų suskirstyti pagal rasę, etninę kilmę ar religiją. Deja, tokių etninių duomenų daugumoje šalių nėra. Pagrindinė kliūtis rinkti tokius duomenis – paplitusi nacionalinių institucijų nuomonė, kad tokių duomenų rinkimas nesuderinamas su privatumo apsaugos taisyklėmis, ypač su duomenų apsaugos įstatymu. Nepaisant galimybės, kad duomenys, kuriuose pateikiama ši neskelbtina informacija, bus panaudoti netinkamai, įstatymu leidžiama, jeigu taikomos tinkamos apsaugos priemonės, nustatyti pusiausvyrą tarp teisės apsaugoti savo duomenis ir poreikio rinkti tokią informaciją siekiant užkirsti kelią viešųjų įstaigų vykdomai diskriminacijai.⁽³⁰⁾

Be to, Pagrindinių teisių agentūros EU-MIDIS tyrimo (žr. 3.1 skirsnį) rezultatai rodo, kad 65 % iš 23 500 apklaustų etninei mažumai priklausančių ar iš imigrantų šeimų kilusių asmenų ES valstybėse narėse buvo pasirengę pateikti anoniminę informaciją apie savo etninę kilmę statistikos tikslais, jeigu ją būtų galima panaudoti kovai su diskriminacine praktika.⁽³¹⁾

⁽³⁰⁾ Žr. visų pirma SIMON (2007).

⁽³¹⁾ EU-MIDIS tyrimo A5a klausimas suformuluotas taip: „Ar pritartumėte, ar prieštarautumėte anoniminiam informacijos apie jūsų etninę kilmę teikimui statistikos tikslais, jei tai padėtų kovoti su diskriminacija [ŠALIS]?“

3. Dėl diskriminacinio etninio skirstymo kylančios su viešosios tvarkos palaikymu ir bendruomenėmis susijusios problemos

Plačiomis rasės, etninės kilmės ar religijos kategorijomis pagrįstas skirstymas gali turėti keletą trūkumų. Teisėsaugos požiūriu didžiausias sunkumas susijęs su tuo, kad santykiškai su mažumų bendruomenėmis gali tapti įtempti.⁽³²⁾ Tai savo ruožtu gali sukelti sunkumų taikant veiksmingus viešosios tvarkos palaikymo metodus, grindžiamus visuomenės bendradarbiavimu, ir, be to, sukelti atitinkamų bendruomenių pasipiktinimą. Taip pat yra abejonių dėl tikrojo platus skirstymo veiksmingumo atskleidžiant nusikaltimus, t. y. abejojama, ar taikant skirstymą per sustabdymo ir kratos operacijas iš tiesų sėkmingai atskleidžiama daugiau nusikaltimų (tai vadinama „atitiktųjų skaičiumi“). Šiame skyriuje iš pradžių supažindinama su Pagrindinių teisių agentūros EU-MIDIS tyrimu, kurį atlikus gauta informacija remiamasi siekiant paaiškinti tam tikrus aspektus, o paskui tie klausimai paeiliui nagrinėjami.

Iš pradžių reikėtų atkreipti dėmesį, kad tais atvejais, kai skirstymas vykdomas diskriminaciniu ir neteisėtu būdu, dėl teisėsaugos institucijų veiksmų bus galima pateikti ieškinį. Taip, pateikus skundą skundų dėl policijos veiksmų tarnybai, per įprastą civilinių ir baudžiamųjų bylų teismų sistemą ar specializuotai skundų tarnybai, gali būti imtasi vidaus kontrolės priemonių. Dėl to ne tik gali būti eikvojami ištekliai, bet ir keliama psichologinė įtampa policininkams, trukdoma palaikyti viešąją tvarką.

3.1. EU-MIDIS tyrimas

Dalis šiame skyriuje panaudotų duomenų gauta iš Pagrindinių teisių agentūros Europos Sąjungoje mažumų ir diskriminacijos tyrimo, trumpiau – EU-MIDIS. Prie šiame vadove pateiktų rezultatų pridėdama

---

⁽³²⁾ Žr. ESBO (2006).

teisėsaugos veiksmų tyrimo *duomenų ataskaita*, kurioje pateikiami išsamesni duomenys. ⁽³³⁾

Be kelių konkrečių grupių patirties, susijusios su policijos taikoma skirstymo praktika, tyrimų, sunku rasti objektyvių duomenų apie policijos vykdomo skirstymo mastą ir pobūdį. Be šių duomenų sunku įrodyti, kad policija su skirtingomis grupėmis elgiasi nevienodai ir – jei taip būtų – kad šie skirtumai gali būti diskriminacinio skirstymo praktikos rezultatas.

Iš 27 ES valstybių narių Jungtinė Karalystė šiuo metu vienintelė sistemingai renka policijos duomenis apie asmenų sustabdymus, įskaitant informaciją apie sustabdytųjų etninę kilmę. Pavyzdžiui, nuo 2007 m. balandžio iki 2008 m. kovo mėn. Anglijos ir Velso policija surinko duomenis apie 1 205 841 asmens sustabdymą, įskaitant pačių asmenų nurodytą informaciją apie jų etninę kilmę.⁽³⁴⁾ Svarbu tai, kad su duomenimis galima susipažinti viešojoje erdvėje, o tai gali padėti užtikrinti policijos atskaitomybę bei galimą reformą, jeigu paaiškėtų, kad palaikant viešąją tvarką mažumų grupių vertinimas nepateisinamai skiriasi nuo kitų gyventojų vertinimo.

Kadangi tokių duomenų daugumoje valstybių narių nėra, Pagrindinių teisių agentūra nusprendė į EU-MIDIS tyrimą įtraukti klausimus apie respondentų patirtį, susijusią su policijos sustabdymais, ir jų požiūrį į etninį skirstymą sustabdymo metu.

EU-MIDIS tyrimo rezultatai, susiję su policijos sustabdymais, pagrįsti imtimi, kurią sudaro 23 500 etninių mažumų atstovų ir imigrantų iš įvairių ES valstybių narių. Šie rezultatai gali būti palyginti su mažesnės imties – 5 000 daugumai priklausančių gyventojų, dešimtyje valstybių narių apklaustų apie patirtį, susijusią su policijos sustabdymais, ir gyvenančių tuose pačiuose rajonuose, kaip ir apklaustieji mažumų atstovai, rezultatais. Apskritai tyrimo rezultatai yra pirmasis Europos mastu atliktas policijos sustabdymų, susijusių su mažumų

⁽³³⁾ Pagrindinių teisių agentūra (2010) „Policijos sustabdymai ir mažumos“, *4-oji duomenų ataskaita*, Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras. Žr. taip pat 2009 m. gruodžio mėn. *EU-MIDIS pagrindinių rezultatų ataskaitą* (angl. *EU-MIDIS Main Results Report*), kurioje pateikiami duomenys apie apklaustų bendrų grupių – pavyzdžiui, visų iš Afrikos į pietus nuo Sacharos esančių šalių arba iš Šiaurės Afrikos šalių kilusių gyventojų, – policijos sustabdymus ir jų požiūrį į skirstymą.

⁽³⁴⁾ Sustabdymai įvykdyti remiantis 1984 m. Policijos ir nusikaltimų įrodymų įstatymo 1 skirsniu ir kitais teisės aktais, pvz., 1994 m. Baudžiamojo teisingumo ir viešosios tvarkos įstatymo 60 skirsniu ir 2000 m. Kovos su terorizmu įstatymo 44 skirsniu 1 ir 2 dalimi. Duomenys apie pačių sustabdytųjų ir apieškotų asmenų nurodytą (o ne policijos nustatytą) etninę kilmę pirmą kartą įtraukti į Jungtinės Karalystės teisingumo ministerijos 2007 m. balandžio–2008 m. kovo mėn. laikotarpio ataskaitą (2009).

atstovais, masto ir pobūdžio bei mažumų atstovų požiūrio į patirtį, susijusią su diskriminaciniais policijos sustabdymais, tyrimas.

* Įspėjimas:

EU-MIDIS tyrimo duomenys negali būti laikomi įtakingais įrodymais, kad policija iš tiesų taiko diskriminacinę skirstymo praktiką.

Tačiau EU-MIDIS tyrimo rezultatai rodo 27 valstybėse narėse apklaustų mažumų grupių, taip pat dešimtyje valstybių narių apklaustų mažumų atstovų ir daugumai priklausančių gyventojų skirtumus šiose srityse:

Sustabdytų žmonių skaičius: kiek žmonių, išreiškus procentais nuo viso apklaustų žmonių skaičiaus, sustabdyta per 12 mėnesių?

Sustabdymų dažnis: iš policijos sustabdytųjų per pastaruosius 12 mėnesių – kiek kartų jie buvo sustabdyti?

Sustabdymų pobūdis: kur įvyko sustabdymas ir ką darė policija, ar žmonės manė, kad policija su jais elgiasi pagarbiai?

Vienas iš galimų rezultatų skirtumų paaiškinimų – diskriminacinės policijos praktikos taikymas. Šiuo atžvilgiu reikėtų atkreipti dėmesį, kad tik mažumų respondentų klausta, ar jų nuomone, policija su jais elgėsi kitaip dėl jų etninės kilmės arba dėl to, kad jie imigrantai. Tačiau tiek gyventojų daugumos, tiek mažumų respondentų klausta, ar policija per paskutinį jų sustabdymą su jais elgėsi pagarbiai (daugiau informacijos apie tai pateikta toliau šiame vadove ir *duomenų ataskaitoje*, susijusioje su policijos sustabdymais ir mažumomis).

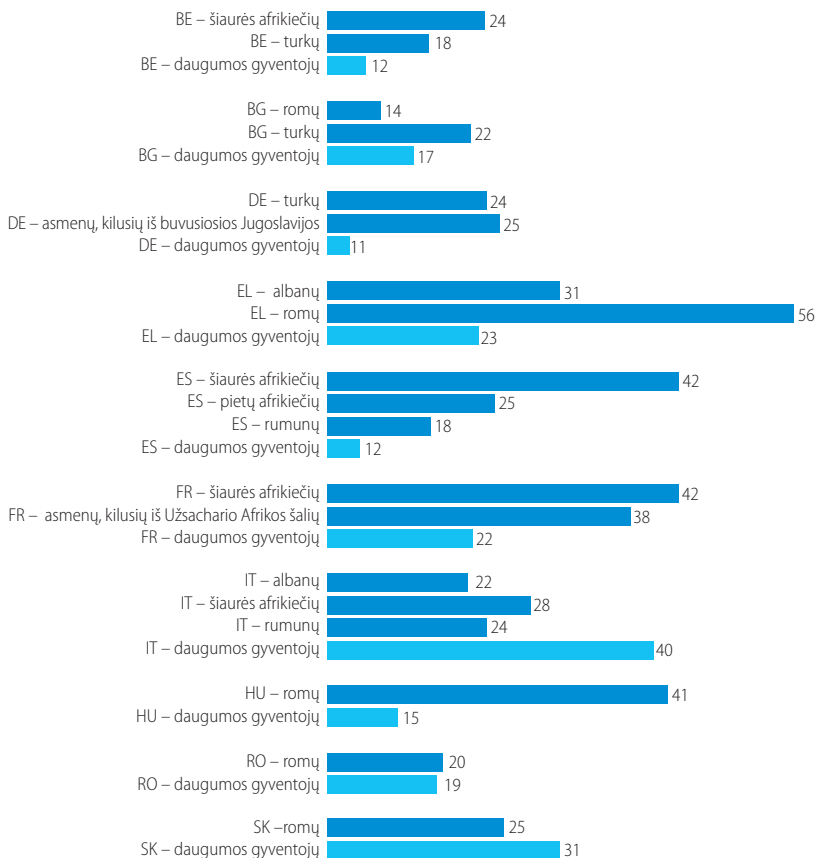
Ką iš EU-MIDIS tyrimo rezultatų galime sužinoti apie mažumų ir daugumai priklausančių gyventojų patirtį, susijusią su policijos sustabdymais? Žvelgiant į tų dešimties valstybių narių, kuriose apklausta gyventojų daugumai priklausančių respondentų, gyvenančių tuose pačiuose rajonuose, kaip ir apklaustieji mažumų atstovai, kontrolinė grupė, tyrimo rezultatus galima nustatyti tam tikrų sustabdymų masto, dažnio ir pobūdžio skirtumų, pavyzdžiui:

- **Sustabdytų žmonių skaičius – žr. 1 diagramą:**
  - Apskritai, palyginti su daugumai priklausančių gyventojų sustabdymų skaičiumi, policija sustabdė daugiau mažumų atstovų.
  - Dešimtyje valstybių narių policija per pastaruosius 12 mėnesių vidutiniškai sustabdė 28 % mažumų atstovų, palyginti su 20 % daugumai priklausančių gyventojų.
  - Septyniose iš dešimties valstybių narių mažumų atstovai buvo sustabdomi dažniau nei daugumai priklausantys gyventojai.
- **Sustabdymų dažnis – žr. 2 diagramą:**
  - Apskritai policijos sustabdymų mažumų grupių atstovai per 12 mėnesių laikotarpį būna sustabdomi dažniau nei daugumai priklausantys gyventojai.
  - Jeigu pažvelgtume į tas grupes, kurių atstovai nurodė per pastaruosius 12 mėnesių buvę policijos sustabdyti tris ir daugiau kartų, pamatytume, kad į šią kategoriją patenka tik mažumų grupės.
- **Sustabdymų aplinkybės ir pobūdis⁽³⁵⁾:**
  - 70–98 % apklaustų daugumai priklausančių respondentų sustabdymo metu buvo privačioje transporto priemonėje. Palyginus matyti, kad tikimybė būti sustabdytam privačioje transporto priemonėje tarp apklaustų įvairių mažumų grupių gerokai skiriasi, tačiau mažumų respondentams yra didesnė tikimybė būti sustabdytiems viešajame transporte ar gatvėje nei gyventojų daugumai priklausantiems respondentams, – taigi savaime išryškėja situacija, kurioje skirstymas labiau tikėtinas, nes žmones lengviau pamatyti, kai jie nesėdi automobilyje.
  - Apskritai gyventojų daugumai priklausantys respondentai buvo linkę manyti, kad policija sustabdymo metu su jais elgėsi pagarbiai, o mažumų respondentai dažniau nurodydavo, kad policija jų atžvilgiu buvo nepagarbi.

⁽³⁵⁾ Žr. Pagrindinių teisių agentūra (2010) „Policijos sustabdymai ir mažumos“, 4-oji duomenų ataskaita, Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras.

1 diagrama

**Sustabdyta policijos per pastaruosius 12 mėnesių
(% visų respondentų)⁽³⁶⁾**

Šaltinis: EU-MIDIS tyrimo klausimynas, F3 klausimas.

⁽³⁶⁾ Šalių žymėjimo santrumpos: BE – Belgija, BG – Bulgarija, DE – Vokietija, EL – Graikija, ES – Ispanija, FR – Prancūzija, IT – Italija, HU – Vengrija, RO – Rumunija, SK – Slovakija.

Pažvelgę į 1 diagramą matome: Italija yra akivaizdi bendros taisyklės, kad daugumai priklausantys gyventojai sustabdomi rečiau nei mažumų atstovai, išimtis, t. y. apklausos Italijoje rezultatai rodo, kad daugumai priklausantys gyventojai sustabdomi dažniau nei mažumų atstovai. Tačiau tyrimo rezultatai rodo, kad daugumai priklausantys gyventojai daug dažniau sustabdomi automobiliuose – tai gali atspindėti policijos sustabdymų Italijoje pobūdį, ir dar rodo, kad, palyginti su daugumai priklausančiais gyventojais, mažiau tyrime dalyvavusių mažumų atstovų turėjo nuosavus automobilius, todėl policijos buvo sustabdyta daugiau daugumai priklausančių gyventojų, vairuojančių transporto priemones.

Rezultatai rodo skirtingas tendencijas, susijusias su sustabdymo aplinkybėmis, valstybių narių viduje ir tarp jų, t. y. ar asmuo sustabdymo metu yra privačioje transporto priemonėje, viešajame transporte, ar pėsčias, todėl reikalingi tolesni tyrimai, galintys nušviesti policijos praktiką, kurią taikant tam tikros visuomenės grupės vertinamos kitaip nei dauguma. Pažvelgus į matomas skirstymo praktikas, kuri skirtingoms grupėms turi nevienodą poveikį, taikymo tendencijas svarbu iškelti klausimą: ar daugumai priklausančių ir mažumų gyventojų patirties, susijusios su policijos sustabdymais, skirtumai yra atsitiktiniai, ar yra pagrindinė tendencija, kuri gali būti diskriminacinės policijos praktikos rezultatas?

EU-MIDIS tyrimu siekiama nustatyti statistinius gyventojų daugumai priklausančių ir mažumų respondentų rezultatų dešimtyje valstybių narių skirtumus⁽³⁷⁾, ir jis rodo, kad daugeliu atvejų šie skirtumai nėra atsitiktiniai. Kitaip tariant, **daugumai priklausančių gyventojų ir mažumų atstovų patirties, susijusios su policijos sustabdymais, skirtumai nėra atsitiktiniai – yra tendencija, kuriai išaiškinti reikalingi tolesni tyrimai.**

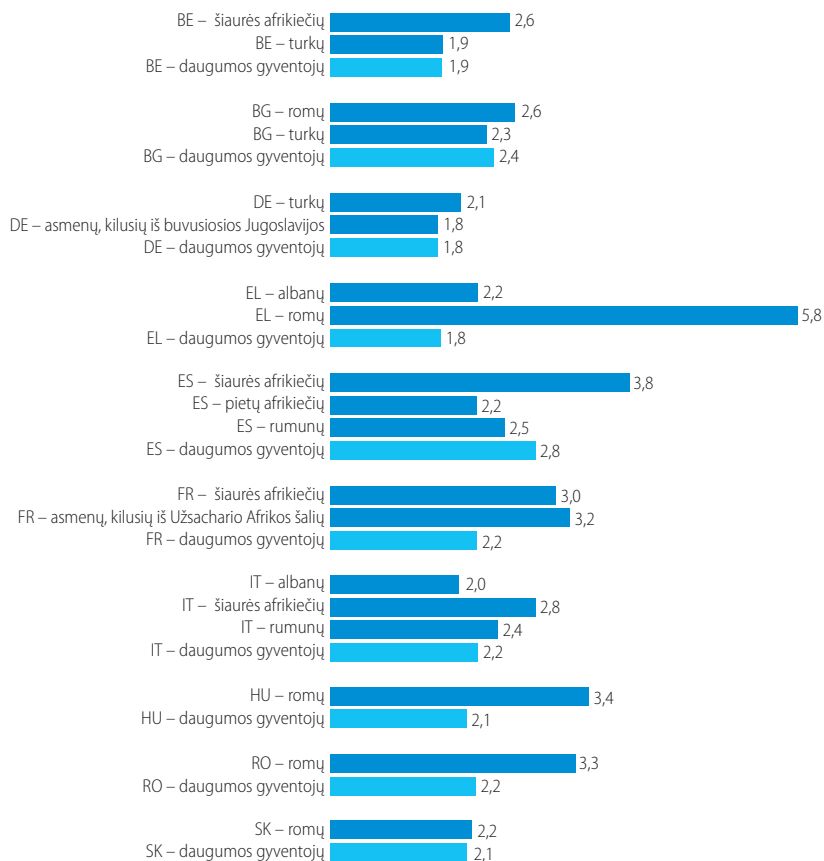
Pažvelgus į 2 diagramą, kurioje galima palyginti daugumai priklausančių gyventojų ir mažumų atstovų tyrimo dešimtyje valstybių narių rezultatus, akivaizdu, kad policija griežtai kontroliuoja tam tikras mažumų grupes, – kitaip tariant, jų atstovai per 12 mėnesių laikotarpį sustabdomi dažniau nei daugumai priklausantys gyventojai. Pavyzdžiui, Graikijoje romų kilmės respondentai, nurodę, kad policija per pastaruosius 12 mėnesių buvo juos sustabdžiusi, vidutiniškai buvo sustabdyti 5,8 karto, o albanų kilmės ir gyventojų daugumai priklausantys respondentai atitinkamai sustabdyti vidutiniškai 2,2 ir 1,8 karto. Iš dešimtyje valstybių narių apklaustų mažumų grupių romai kartu su šiaurės afrikiečiais pasirodė esą labiausiai policijos kontroliuojama grupė.

⁽³⁷⁾ Taikant 95 % patikimumo lygį, Pearsono chi-kvadrato testą.

2 diagrama

Policijos sustabdymų dažnis per pastaruosius 12 mėnesių (tarp tų, kurie buvo sustabdyti)⁽³⁸⁾

Šaltinis: EU-MIDIS tyrimo klausimynas, F4 klausimas

⁽³⁸⁾ Šalių žymėjimo santrumpos: BE – Belgija, BG – Bulgarija, DE – Vokietija, EL – Graikija, ES – Ispanija, FR – Prancūzija, IT – Italija, HU – Vengrija, RO – Rumunija, SK – Slovakija.

3.2. Etninis skirstymas – ar tai tiesiog „gera viešosios tvarkos palaikymo praktika“?

Teisėsaugos institucijos dažnai tvirtina, kad skirstymas, kurį taikant naudojamos plačios rasės ar etninės kilmės kategorijos, yra tiesiog „gera viešosios tvarkos palaikymo praktika“, kitaip tariant, veiksmingas teisėtvarkos palaikymas. Socialinės, ekonominės ir demografinės charakteristikos, pvz., rasė ar etninė kilmė, palaikant viešąją tvarką plačiai naudojamos kaip nusikalstamų tendencijų rodikliai – tariama, kad tam tikrų rūšių nusikaltimus dažniau padaro konkrečių mažumų atstovai. Tuo remiantis teigiama, kad teisėsaugos strategijos turėtų būti pakeistos taip, kad tiriant tam tikrus nusikaltimus jos būtų taikomos tam tikroms bendruomenėms.

Tikėtina, kad tam tikrose bendruomenėse etninėms grupėms būdingos aiškios nusikalstamos tendencijos, kurioms įtakos turi tokie veiksniai kaip socialinis ir ekonominis statusas.⁽³⁹⁾ Tačiau pagal tam tikrus duomenis galima spręsti, kad asmenų sustabdymo ir apieškojimo dažnis nebūtinai atitinka nusikalstamumo tendencijas tarp įvairių etninių ar rasinių grupių.⁽⁴⁰⁾

Norint iširti policijos sustabdymų veiksmingumą reikalingi dviejų sričių duomenys:

- pirma, galima surinkti duomenis apie **„gyventojų tikrinimo neproporcingumą“** siekiant nustatyti, kokį poveikį taikoma sustabdymo ir kratos praktika turi įvairioms etninėms ir rasinėms grupėms atsižvelgiant į tai, kokią bendro gyventojų skaičiaus dalį sudaro jų nariai ir kokius gyventojus galima sustabdyti tam tikrose vietose tam tikru laiku;
- antra, reikalingi duomenys, susiję su faktiniu **„atitikčių skaičiumi“**, kuris tiesiog rodo, ar susijęs policijos pareigūnas, sustabdęs asmenį, rado įstatymo pažeidimo įrodymų.

* „Atitikčių skaičiaus“ ir „gyventojų tikrinimo neproporcingumo“ apibrėžtys

⁽³⁹⁾ MODOOD IR KITI (1997); GROSS ir LIVINGSTON (2002), p. 1413, 1415; HARCOURT (2004), p. 1329–1330.

⁽⁴⁰⁾ PHILLIPS ir BOWLING (2002); DELSOL ir SHINER (2006), p. 241–263.

Atitikčių skaičius – sustabdymų ir kratų, kuriuos vykdant rasta įstatymo pažeidimo įrodymų ir dėl to gali būti imtasi veiksmų pagal baudžiamąją teisę (pvz., areštas), dalis.

Pavyzdžiui, „**atitiktis**“ yra tada, kai teisėsaugos pareigūnas randa įrodymų, kad asmuo turi arba nešasi nelegalių narkotikų arba jų yra jo transporto priemonėje.

Daugumoje valstybių narių su baudžiamąja teise susiję duomenys neleidžia apžvelgti atskiro incidento ar bylos nagrinėjimo eigos baudžiamojo teisingumo sistemoje, taigi šiuo metu neįmanoma nustatyti, ar areštas baigiasi patraukimu baudžiamojon atsakomybėn ir galiausiai – nuteisimu. Todėl remiantis „atitikčių skaičiumi“ negalima daryti galutinės išvados, kad sustabdytas asmuo pažeidė įstatymą.

„**Gyventojų tikrinimo neproporcingumas**“ – tai padėtis, kai policija veiksmų tam tikrų etninių grupių atžvilgiu imasi dažniau nei kitų grupių atžvilgiu, palyginti su tuo, kokią bendro gyventojų skaičiaus dalį šios grupės sudaro konkrečioje vietovėje. To nereikėtų painioti su teisėtais proporcingumo tikrinimais. Taigi jei 90 % konkrečioje vietovėje gyvenančių ir per ją važiuojančių žmonių yra baltieji ir 10 % – ne baltieji, o 50 % toje vietovėje įvykdomų sustabdymų ir kratų tenka ne baltiesiems, tai reikštų, kad sustabdymai ir kratos neproporcingai taikomi vienai gyventojų daliai. Logiška būtų tikėtis, kad sustabdymų ir kratų dalis, tenkanti kiekvienos grupės sudaromai bendro gyventojų skaičiaus daliai, būtų proporcingesnė.

EU-MIDIS tyrimo rezultatai, susiję su policijos sustabdymais, kuriuos dešimtyje valstybių narių patyrė daugumai priklausantys gyventojai ir mažumų atstovai (žr. 1 ir 2 diagramas), patys savaime nerodo, kad policija taiko diskriminacinį skirstymą, nes gali atspindėti nusikalstamumo tendencijas tam tikruose rajonuose ir tam tikrose bendruomenėse, dėl kurių policija ten imasi intensyvesnių veiksmų. Tačiau pažvelgus į tyrimo duomenis apie paskutinio respondentų patirto sustabdymo rezultatą – šioje dalyje pateikti klausimai apie tai, kokie iš tiesų buvo policijos veiksmai, – galima pamatyti,

ar sustabdymas baigėsi areštu, kuris gali reikšti atitiktį; pavyzdžiui, kad sustabdytas asmuo turėjo nelegalių narkotikų. Apskritai visose dešimtyje valstybių narių, kurių galima palyginti daugumai ir mažumoms priklausančių gyventojų, išskyrus Graikijos mažumas, rezultatus, areštų, rodančių, kad policija rado įstatymo pažeidimo įrodymų, skaičius tiek gyventojų daugumai priklausančių, tiek mažumų respondentų atveju buvo mažesnis nei 10 %⁽⁴¹⁾, tačiau daugeliu atvejų mažumų atstovai buvo sustabdomi dažniau nei daugumai priklausančios gyventojai (žr. 2 diagramą).

Areštas daugeliu atvejų *galėtų* reikšti, kad buvo padarytas nusikaltimas, tačiau tais atvejais, kai, be sustabdymo, nebuvo imtasi jokių tolesnių veiksmų, tyrimo rezultatai labiau rodo griežtą viešosios tvarkos palaikymo kultūrą, kurią geriausiu atveju galima suvokti kaip *nusikaltimų prevencijos* dalį, bet turbūt negalima laikyti veiksminga *nusikalstamumo kontrole*.

Iš visų ES šalių Jungtinė Karalystė pateikė išsamiausias oficialius policijos sustabdymų ir „atitikčių skaičiaus“ duomenis. Pavyzdžiui, per 2007 m. balandžio–2008 m. kovo mėn. laikotarpį, vadovaujantis Terorizmo užkardymo įstatymo 44 skirsnio 1 dalimi, sustabdytieji areštuoti 699 iš 65 217 atvejų, o tai reiškia, kad atitikčių yra 1 %. Vadovaujantis Terorizmo užkardymo įstatymo 44 skirsnio 2 dalimi areštuoti 553 asmenys iš 52 061 sustabdytųjų, taigi atitikčių ir vėl 1 %. Atsižvelgiant į šioms viešosios tvarkos palaikymo operacijoms panaudotus išteklius, 1 % atitikčių atrodo labai nedaug. Palyginti su tuo, kovos su terorizmu veiksmų, kurių imtasi po 2001 m. rugsėjo 11 d., neigiamas poveikis tam tikroms bendruomenėms yra didelis, turint omenyje, kad dauguma bet kurios įtariamos bendruomenės narių su terorizmu nesusiję.

Už ES ribų skirstymas yra geriausiai ištirtas JAV. 1999 m. Niujorko policijos atliktame sustabdymo ir apieškojimo (kratos) praktikos tyrime pateikiami neproporcingumo ir atitikčių skaičiaus duomenys. Peržiūrėjus 175 000 įrašų paaiškėjo, kad nors lotynų amerikiečiai sudaro apie 22 % Niujorko gyventojų, tarp visų policijos sustabdytų ir apieškotų asmenų jų skaičius siekė 33 %; juodaodžių (afroamerikiečių) yra apie 24 %, tačiau tarp sustabdytų ir apieškotų asmenų jų buvo apie 52 %.⁽⁴²⁾ O štai baltųjų, kurie sudaro 40 % miesto gyventojų, dalis tarp visų sustabdytų ir apieškotų asmenų siekė tik 10 %, tačiau duomenys parodė, kad tarp sustabdytų baltųjų atitikčių

⁽⁴¹⁾ Norėdami išsamiau sužinoti, kas nutiko policijos sustabdytiems respondentams, žr. EU-MIDIS 4-ąją duomenų ataskaitą „Policijos sustabdymai ir mažumos“.

⁽⁴²⁾ SPITZER (1999).

skaičius siekė 12,6 %, tarp lotynų amerikiečių – 11,5 %, o tarp juodaodžių – 10,5 %. Taigi šie duomenys verčia suabejoti neveiksmingai taikomos skirstymo praktikos veiksmingumu ir pagrindžia teiginius dėl diskriminacinio skirstymo.

3.2.1. Dėmesio nukreipimas nuo rasės ir etninės kilmės į elgesį

Yra tam tikrų įrodymų, gautų atlikus narkotikų kurjerių tyrimus, kad iš bendrojo kriminalinio profilio (ne iš konkretaus įtariamojo profilio) pašalinus rasę ar etninę kilmę ir reikalaujant, kad pareigūnai atsižvelgtų į nurodytus su etnine kilme nesusijusius kriterijus, galima pagerinti viešosios tvarkos palaikymo veiksmingumą, arba „atitikčių skaičių“, ir išvengti diskriminacijos. Tais retais atvejais, kai etninis skirstymas buvo nutrauktas, o vietoj jo nustatytas aiškus, su rase nesusijęs elgsenos profilis ir įvertintas jo poveikis, rezultatai rodė, kad elgsenos profiliai, o ne rasės ar etninės kilmės kaip lemiamo kriterijaus taikymas, iš tiesų gali padidinti teisėsaugos veiksmingumą.

1 ATVEJO TYRIMAS. JAV

Pasikeitus viešosios tvarkos palaikymo modeliui padidėjo „atitikčių skaičius“

1998 m. 43 % JAV muitinės atliktų kratų teko juodaodžiams ir lotynų amerikiečiams – kur kas daugiau nei jų sudaroma keliautojų dalis. Ypač daug kratų, įskaitant itin invazinius metodus – peršvietimą rentgenu ir kratas nurengiant, atlikta Lotynų Amerikos kilmės ir juodaodėms moterims, įtariamoms narkotikų gabenimu remiantis profiliu, kuriame daug dėmesio buvo skirta tautybei ir etninei kilmei. Šių kratų atitikčių skaičius buvo mažas visose grupėse: 5,8 % tarp baltųjų, 5,9 % tarp juodaodžių ir 1,4 % tarp lotynų amerikiečių. Jis buvo ypač mažas tarp juodaodžių ir Lotynų Amerikos kilmės moterų, kurių atveju tikimybė, kad jos galėtų gabenti narkotikus su savimi ar savo kūne, iš tikrųjų buvo mažiausia. 1999 m. muitinė pakeitė savo procedūras: pašalino rasę iš kriterijų, į kuriuos reikia atsižvelgti sustabdant žmogų, ir įvedė stebėjimo metodus, kuriuos taikant dėmesys sutelkiamas į elgseną, pvz., nervingumą ir keleivių aiškinimų neatitikimus, pradėjo daugiau naudotis žvalgybine informacija ir reikalauti griežtesnės sprendimų dėl sustabdymo ar kratos vykdymo kontrolės. 2000 m. rasinės nelygybės muitinei atliekant kratas beveik neliko. Kratų skaičius sumažėjo 75 %, o atitikčių skaičius padidėjo nuo vos 5 % iki 13% ir visose etninėse grupėse tapo beveik vienodas.⁽⁴³⁾

⁽⁴³⁾ HARRIS (2002), JAV MUITINĖS TARNYBA (1998).

JAV turi gerą atitikčių skaičiaus ir etninės kilmės tyrimų bazę, šie tyrimai atliekami ir Jungtinėje Karalystėje. Tačiau norint gauti tvirtų galimo viešosios tvarkos palaikymo diskriminacinės praktikos taikymo įvairiose vietose, įvairiomis aplinkybėmis ir tarp skirtingų gyventojų grupių įrodymų, išsamius empirinius tyrimus reikia atlikti visoje ES.

4 skyriuje toliau aptariama elgsenos analizė.

3.2.2. Skirstymo trūkumai ir galimos neigiamos pasekmės

Etniniam skirstymui būdingi tam tikri trūkumai, ir nors jis potencialiai vertinamas kaip veiksminga priemonė nusikaltimams greitai atskleisti, pagal jį sukurti profiliai yra nuspėjami ir juos lengva apeiti. Per daug pasikliaujant stereotipiniu profiliu bendras to nusikaltimo dažnis ilgainiui gali padidėti dėl dviejų priežasčių: t. y. žmonių, kuriems taikomas kriminalinis stereotipas, grupės gali pradėti įgyvendinti tą stereotipą – šis procesas sociologų ir kriminologų suvokiamas taikant tokias teorijas, kaip „etikečių klįjavimas“; be to, su tam tikrais nusikaltimais nesiejamos grupės tuos nusikaltimus gali daryti, kol policijos dėmesys nukreiptas į kitą grupę. Iš esmės nusikalstamumo tendencijos gali kisti prisitaikydamos prie viešosios tvarkos palaikymo modelio. Taigi net jeigu teisėsauga pasieks tam tikrą atitikčių skaičių orientuodamasi į mažumas, nusikaltimų dažnis tarp daugumai priklausančių gyventojų gali padidėti kaip tik dėl to, kad policija į juos nekreipia dėmesio, todėl jiems yra mažesnė tikimybė įkliūti.⁽⁴⁴⁾

3.3. Neigiamas poveikis pavieniams asmenims, bendruomenėms ir viešosios tvarkos palaikymui

Jungtinėje Karalystėje labai neigiamos diskriminacinės policijos praktikos pasekmės mažumų bendruomenėms dokumentuojamos ir joms ištaisyti imamasi veiksmy dar nuo praėjusio amžiaus 9-ojo dešimtmečio pradžios. Šie įvykiai prasidėjo 1981 m. Pietų Londone, Brikstone, kur policija vykdė intensyvią viešosios tvarkos palaikymo veiklą, sustabdymo ir kratos priemonės taikydama daugiausia iš Afrikos ir Karibų šalių kilusiai Brikstono bendruomenei, ir tai baigėsi policijos ir šios bendruomenės narių riaušėmis;

⁽⁴⁴⁾ HARCOURT (2004).

Šis modelis per kelias savaites buvo pritaikytas ir kituose Didžiosios Britanijos miestuose. Vyriausybė dėl Brikstono riaušių pradėjo viešąjį tyrimą, kuriam vadovavo lordas L. G. Scarman, apibūdinęs šiuos įvykius kaip „juodaodžių jaunuolių pykčio ir apmaudo protrūkį prieš policiją“.⁽⁴⁵⁾ Remiantis tyrimo duomenimis pradėti viešosios tvarkos palaikymo tarp mažumų bendruomenių bei naudojimosi asmenų sustabdymo ir kratos įgaliojimai pokyčiai Anglijoje ir Velse.⁽⁴⁶⁾ Tačiau tik atlikus dar vieną tyrimą, susijusį su policijos atsaku į rasistinę Afrikos ir Karibų šalių kilmės jaunuolio Stepheno Lawrence'o žmogžudystę praėjusio amžiaus 10-ajame dešimtmetyje Londone, viešosios tvarkos palaikymui tarp mažumų bendruomenių Anglijoje ir Velse gerinti pateikta daugiau rekomendacijų ir imtasi tolesnių veiksmų.⁽⁴⁷⁾

Panašūs veiksniai į tuos, su kuriais 1981 m. susidurta Brikstone, turėjo įtakos daug didesnėms riaušėms 2005 m. lapkričio mėn. Prancūzijoje – ten jos taip pat kilo dėl įvykio, susijusio su atsitiktine dviejų mažumoms priklausančių jaunuolių mirtimi, kai juos tariamai persekiojo policija.⁽⁴⁸⁾

Kai kurios Europos vyriausybės pripažino, kad policijos vykdomų nusikaltimų prevencijos ir atskleidimo funkcijų veiksmingumas labai priklauso nuo gerų santykių su bendruomenėmis:

„Policijos veikla daugiausia vykdoma glaudžiai bendradarbiaujant su visuomene, o [...] policijos veiklos veiksmingumas priklauso nuo visuomenės paramos“.⁽⁴⁹⁾

Kai policijos įgaliojimai vykdomi remiantis plačiais profiliais, į kuriuos įtraukta rasė, etninė kilmė ar religija, tai gali duoti priešingus rezultatus dėl jų neigiamo poveikio pavieniams asmenims ir bendruomenėms, kurioms jie priklauso. Žmonės tokius susidūrimus apibūdina kaip „bauginančią, žeminančią ar netgi traumojančią“ patirtį.⁽⁵⁰⁾ Toliau pateikti teksto langeliai su įvairios juodaodžių ir arabų kilmės tyrimo dalyvių reakcijos pavyzdžiais, kaip jie jautėsi po policijos sustabdymo.

⁽⁴⁵⁾ SCARMAN (1981).

⁽⁴⁶⁾ Žr. 4 skyriuje pateiktą diskusiją dėl 1984 m. Policijos ir nusikaltimų įrodymų įstatymo įvedimo (PACE).

⁽⁴⁷⁾ Žr. VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJA (1999) ir BENDRUOMENIŲ RŪMŲ VIDAUS REIKALŲ KOMITETAS (2009).

⁽⁴⁸⁾ Žr. STRATEGINES ANALIZES CENTRAS (pranc. CENTRE D'ANALYSE STRATÉGIQUE) (2006).

⁽⁴⁹⁾ Europos Tarybos Ministrų Komitetas (2001), preambulė.

⁽⁵⁰⁾ Shuford (1999), p. 373.

2 ATVEJO TYRIMAS. PRANCŪZIJA

Kaip jaučiatės po tokio sustabdymo?

„Tai labai slegia.“

„Nėra teisybės, visada sustabdomi tie patys žmonės: juodaodžiai ir arabai.“

„Tai neteisingumas ir diskriminacija; pasekmės bus jaučiamos priemiesčiuose.“

„Jie mane stabdo dėl mano išvaizdos; norisi skelti jiems antausį.“

„Viskas gerai, jie tiesiog dirba savo darbą.“

„Jie yra šunsnukiai.“

„Tai pasibjaurėtina – žmonės sustabdomi dėl to, kaip jie atrodo.“

„Mentams atrodo, kad nusikaltėlis slepiasi po kiekviena beisbolo kepuraitė. Aš suprantu, kad jie dirba savo darbą, bet dauguma nusikaltėlių vilki kostiumus.

Tarpusavio supratimas buvo didesnis, kai turėjome bendruomenės policiją.“

„Jie tiesiog dirba savo darbą.“

„Viskas aišku ir paprasta – tai rasizmas.“

„Viskas gerai – sustabdyti žmones yra policijos darbas.“

„Manau, kad buvau sustabdytas, nes „ne taip“ atrodau.“

„Man sustabdymai netrukdo – tai vyksta visą laiką.“⁽⁵¹⁾

Kituose dviejuose atvejų tyrimuose atsispindi bendresnis plačiosios visuomenės, mažumų, žmonių, kurie buvo sustabdyti ir apieškoti, bei pačių pareigūnų požiūris į situaciją keturiose šalyse.

3 ATVEJO TYRIMAS. JUNGVINĖ KARALYSTĖ

Visuomenės požiūris į sustabdymus ir kratas

Jungtinės Karalystės vidaus reikalų ministerijos užsakymu atliktame tyrime buvo apklausti visų etninių grupių respondentai ir visi panašiai apibūdino savo patirtį, susijusią su sustabdymu ir krata. Sustabdymas ir krata, kad ir kokia paviršutiniška ji būtų, vertinti kaip nepageidaujamas, nesmagus, o kartais ir gąsdinantis potyris. Dažnai sustabdomi asmenys jautėsi esą persekiojami policijos. Tai ypač taikytina juodaodžiams ir azijiečiams respondentams, kurie manė, kad yra stabdomi dažniau nei baltieji ir kad tai daroma vien dėl jų etninės kilmės.

⁽⁵¹⁾ Šis tyrimas, susijęs su sustabdymo ir kratos praktika, atliktas keliose Paryžiaus metro stotyse. Žr. ATVIROS VISUOMENĖS TEISINGUMO INICIATYVOS GRUPĖS (2009) pranešimą „Mažumų skirstymas. Sustabdymo ir kratos praktikos Paryžiuje tyrimas“ (angl. *Profiling Minorities: A study of Stop and Search Practices in Paris*), p. 36.

Nors apskritai visuomenė palaikė sustabdymo ir kratos vykdymą ir pripažino jo tebę, netinkamai taikoma ši priemonė labiau sukeldavo nepasitikėjimą, priešiškus ir apmaudą nei turėjo kokį nors teigiamą poveikį. Respondentai palankiai įvertino sustabdymo formų įvedimą ir manė, kad raštiška informacija apie sustabdymą pagerintų atskaitomybę. Respondentai taip pat sakė, kad labai svarbu yra pagarbus pareigūno elgesys ir pagrįstos sustabdymo ir kratos priežasties pateikimas.⁽⁵²⁾

4 ATVEJO TYRIMAS. BULGARIJA, VENGRIJA IR ISPANIJA

Policijos ir visuomenės požiūris į sustabdymus ir kratas

2005 m. Bulgarijoje, Vengrijoje ir Ispanijoje atliekant tyrimą taikytas kokybinis tyrimo metodas – po pokalbių su visų trijų šalių policijos pareigūnais, tikslinėmis grupėmis ir romų mažumos grupėmis bei Ispanijos imigrantais, vertintas požiūris į skirstymą ir su juo susijusi patirtis.

Nepaisant labai skirtingų nacionalinių sąlygų, tyrimo išvada buvo tokia, kad visose trijose šalyse policija romų ir imigrantų grupėms taiko etninį skirstymą. Romų kilmės pėstieji Bulgarijoje ir Vengrijoje ir imigrantai Ispanijoje turėjo daugiau pagrindo tikėtis būti sustabdyti, nei daugumai priklausantys gyventojai, o būdami sustabdyti turėjo didesnę tikimybę įgyti nemalonios patirties. Per pokalbį pareigūnai kaip savo sprendimo, ką sustabdyti, motyvą dažnai minėjo „šeštąjį jausmą“, „nuojautą“ arba „praeityje įgytą patirtį“, kartais papildomai nurodė, kad, pvz., žmogus atrodė „neringas“, „išsiskiriantis“ ar „keistas“. Per tyrimą nustatyta, kad nors apie sustabdymus gali būti telefonu pranešta būstinei, vietos nuovadų vyresnieji inspektoriai šių atvejų paprastai netikrina, jie taip pat neregistruojami ir sistemingai nevertinami veiksmingumo, su veikla susijusių tikslų atitikties ar nešališkumo atžvilgiu.⁽⁵³⁾

Aišku, galbūt neįmanoma nesitikėti, kad daugelis žmonių protestuos prieš sustabdymą ir apklausą, net jeigu tai daroma teisingai ir teisėtai. Tačiau visi

⁽⁵²⁾ STONE IR PETTIGREW (2000).

⁽⁵³⁾ MILLER IR KITI (2008) IR ATVIROS VISUOMENĖS TEISINGUMO INICIATYVOS GRUPE (2007). Bulgarijoje buvo surengti pokalbiai su 1 202 asmenimis iš tipinių namų ūkių ir 534 romais, taip pat trimis tikslinėmis grupėmis ir 55 policijos pareigūnais. Vengrijoje pasikalbėta su 1 074 suaugusiais, įskaitant 56 romus, taip pat šešiomis tikslinėmis grupėmis, 20 asmenų, kurie buvo sustabdyti policijos, ir 80 policijos pareigūnų. Ispanijoje surengta 10 grupinių diskusijų, taip pat pokalbiai su 12 žmonių, kurie buvo sustabdyti policijos, ir 61 policijos pareigūnu.

kartu šie „asmeniniai potyriai gali turėti neigiamų pasekmių grupei“⁽⁵⁴⁾, t. y. taikant rasę, etninę kilmę ar religiją pagrįstą profilį mažumos grupė gali susikurti neigiamą savęs suvokimą, o platesnė bendruomenė – neigiamą tos grupės suvokimą, pavyzdžiui:

Mažumos grupė gali tapti „įtariama bendruomenė“⁽⁵⁵⁾, kurią visuomenė sieja su nusikalstamumu. Dėl to gali atsirasti papildomų neigiamų padarinių, pvz., gali sustiprėti išankstinės rasinės nuostatos.

Mažumos grupei gali tekti neproporcingai daug policijos dėmesio, dėl to daugiau jos narių gali būti areštuojama. Taip galima nustatyti grįžtamąjį ryšį tarp intensyvaus viešosios tvarkos palaikymo ir didesnio areštų skaičiaus.⁽⁵⁶⁾

Be socialinių etninio skirstymo padarinių, kai kurios jo pasekmės daro tiesioginį poveikį teisėsaugos veiksmingumui. Viešosios tvarkos palaikymas labai priklauso nuo visuomenės bendradarbiavimo, tačiau jei pasitikėjimas policija pakirstas, bendradarbiavimas tampa mažiau tikėtinas. Teisėsaugos institucijos pasikliauja visuomene ne tik kaip liudininke tiriant nusikaltimus, bet ir vykdant incidentų prevenciją ir atskleidimą. Jeigu visuomenė nebendradarbiauja, teisėsaugos pareigūnai retai nustato nusikaltėlių tapatybę, gali juos sustabdyti ar gauti kaltės įrodymų. Tyrimai Jungtinėje Karalystėje ir JAV rodo, kad kai visuomenės nariai yra nepatenkinti susidūrimais su policija, tai turi neigiamą poveikį visuomenės pasitikėjimui ir bendradarbiavimui su teisėsaugos institucijomis. Taip yra todėl, kad šie asmenys gali pasidalyti savo patirtimi su šeimos nariais, draugais ar kolegomis.⁽⁵⁷⁾

Teisėsauga pasikliauja visuomenės bendradarbiavimu

Jungtinėje Karalystėje atlikus tyrimą nustatyta, kad iš visų užregistruotų nusikaltimų, kurie buvo atskleisti ar išaiškinti, tik 15 % atskleista vien dėl policijos veiksmų, o nusikaltimų, atskleistų naudojant vien teismo ekspertizės įrodymus, yra mažiau nei 5 %⁽⁵⁸⁾.

⁽⁵⁴⁾ SCHEININ (2007), 57 punktąs.

⁽⁵⁵⁾ Europos rasizmo ir ksenofobijos kontrolės centras (2006), p. 54.

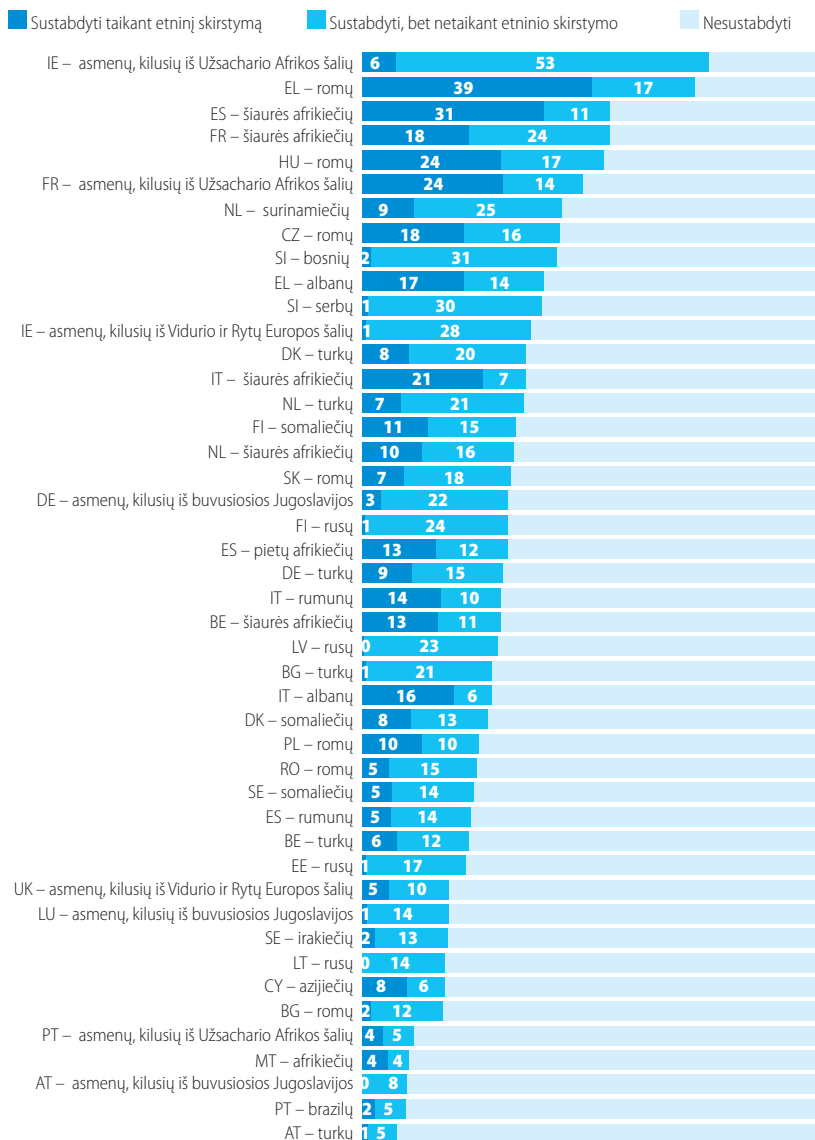
⁽⁵⁶⁾ HARCOURT (2004), p. 1329–1330; BENDRUOMENIŲ RŪMŲ VIDAUS REIKALŲ KOMITETAS (2009), 16 punktąs; SCHEININ (2007), p. 15, 57 punktąs.

⁽⁵⁷⁾ MILLER IR KITI (2000); WEITZER IR TUCH (2005), p. 279–297; MILLER IR KITI (2005); ROSENBAUM IR KITI (2005), p. 343–365; McCLUSKEY IR KITI (1999), p. 389–416.

⁽⁵⁸⁾ MORGAN IR NEWBURN (1997).

3 diagrama

Sustabdyta policijos per pastaruosius 12 mėnesių (%)

Šaltinis: EU-MIDIS tyrimo klausimynas, F3 ir F5 klausimai.

Pažvelgus į 3 diagramą akivaizdu, jog daugelis ES valstybių narių mažumų grupių atstovų mano buvę policijos sustabdyti dėl to, kad yra kilę iš imigrantų šeimų ar mažumų grupių, t. y. dėl policijos taikomo diskriminacinio skirstymo. Rezultatai rodo, kad tam tikros mažumų grupės, pvz., romai ir asmenys, kilę iš Užsachario Afrikos šalių, apie policijos taikomą diskriminacinį skirstymą praneša dažniau nei kitos tirtos grupės, pvz., rusai Baltijos šalyse. Taigi akivaizdu, kad yra aiškus ryšys tarp išvaizdos ir įspūdžio apie dažnesnį diskriminacinio skirstymo taikymą.

EU-MIDIS tyrimo rezultatai taip pat rodo tendenciją, kad yra tarpusavio ryšys tarp bendro pasitikėjimo policija lygio ir įspūdžio apie tai, ar policija taiko diskriminacinį skirstymą. Per tyrimą, prieš klausiant respondentų apie jų patirtį, susijusią su policijos sustabdymais, ir ar jie manė, kad tapo policijos diskriminacinio skirstymo aukomis, jiems buvo užduotas bendro pobūdžio klausimas apie jų pasitikėjimą policija. Rezultatai rodo, kad tie respondentai, kurie buvo linkę mažiau pasitikėti policija, taip pat buvo linkę, policijai juos sustabdžius, dažniau įžvelgti etninį skirstymą; pavyzdžiui, 50 % mažumų respondentų, kurie buvo sustabdyti policijos ir nelaikė to etninio skirstymo rezultatu, sakė apskritai pasitikį policija; kita vertus, tik 27 % mažumų respondentų, kurie buvo sustabdyti ir laikė tai etninio skirstymo rezultatu, buvo linkę pasitikėti policija. Nors iš rezultatų neįmanoma nustatyti, ar didesnis nepasitikėjimas policija lėmė neigiamą respondentų įspūdį apie policijos elgesį, ar neigiamas įspūdis, kad policija taiko etninį skirstymą, buvo didesnio nepasitikėjimo policija priežastis, gauti duomenys rodo, kad yra tam tikras ryšys, į kurį negalima nekreipti dėmesio.

Nuo praėjusio amžiaus 9-ojo dešimtmečio Jungtinėje Karalystėje vykstant diskusijoms apie viešosios tvarkos palaikymo metodus daug dėmesio skirta pasitikėjimo stokai, ir šiuo klausimu policijos ir bendruomenių santykių srityje vis dar kyla daug nesutarimų. Atsakydama į raginimus stebėti policijos veiksmų poveikį įvairioms visuomenės grupėms Jungtinės Karalystės vyriausybė įvedė privalomą duomenų apie policijos sustabdymus, įskaitant informaciją apie sustabdytų asmenų etninę kilmę, rinkimą. EU-MIDIS tyrimo rezultatais pagrindžiamas duomenų apie galimą diskriminacinio skirstymo praktiką rinkimas siekiant nustatyti ir spręsti daugelyje valstybių narių esamas policijos ir mažumų bendruomenių santykių problemas.

Galiausiai dar vienas galimas neigiamas etninio skirstymo poveikis yra didesnis žmonių priešiškus per kitus jų ir policijos ar kitų teisėsaugos pareigūnų susidūrimus.⁽⁵⁹⁾ Dėl didesnio priešiško padidėja galimybė, kad įprastas susidūrimas virs agresija ir konfliktu, taip sukeldamas saugumo problemų ir pareigūnams, ir bendruomenės nariams.⁽⁶⁰⁾

⁽⁵⁹⁾ Norėdami gauti papildomos informacijos žr. taip pat *EU-MIDIS 4-ąją duomenų ataskaitą* „Policijos sustabdymai ir mažumos“ (2010).

⁽⁶⁰⁾ Žr. Ontarijo žmogaus teisių komisija (2003), 21.

4. Kova su diskriminaciniu etniniu skirstymu

Šiame skyriuje aptariamos priemonės, galinčios padėti pašalinti riziką, susijusią su diskriminacinio etninio skirstymo vykdymu, ar įspūdžio, kad jis vyksta, sukėlimu. Tokių priemonių galima imtis ir valdymo, ir veiklos lygmeniu, ir tai gali būti: aiškių nurodymų pareigūnams teikimas; mokymai, per kuriuos pareigūnai mokomi kurti gerus santykius su bendruomenėmis; pasinaudojimo sustabdymo ir kratos įgaliojimais atvejų registravimas bei tinkama vidaus kontrolė ir skundų teikimo sistema siekiant nustatyti ir ištaisyti diskriminacinę viešosios tvarkos palaikymo praktiką; patikimų žvalgybos duomenų, ypač gerai parengtų įtariamųjų apibūdinimų, naudojimas.

Nors nemažai platesnio pobūdžio viešosios tvarkos palaikymo strategijų čia neaptariama, reikėtų atkreipti dėmesį, kad apskritai gerų santykių kūrimas įgyvendinant viešosios tvarkos palaikymą bendruomenės pastangomis, ypač su mažumų bendruomenėmis, kurios ir taip jau gali jaustis įtariamoms, gali padėti didinti pasitikėjimą ir bendradarbiavimą. Ilgainiui tai taip pat bus svarbu siekiant sugriauti išankstines nuostatas ir klaidingus stereotipus, kurių gali laikytis atskiri pareigūnai. Taikant tokį metodą taip pat derėtų skirti reikiamą dėmesį įdarbinimo politikai siekiant užtikrinti, kad visos bendruomenės teisėsaugos tarnybose turėtų savo atstovų.

Šiame trumpame vadove nesiekama pasiūlyti galutinio skirstymo problemos sprendimo viešosios tvarkos palaikymo aspektu, bet mėginama pateikti įvadinę informaciją diskusijoms ir veiksams tose valstybėse narėse, kuriose šiam klausimui skiriama nepakankamai dėmesio, skatinti.

4.1. Aiškūs nurodymai pareigūnams

Aiškūs vyresniųjų pareigūnų nurodymai ypač svarbūs atsižvelgiant į sunkumus, su kuriais susiduriama norint suvokti, kada etninės kilmės, rasės ar religijos kriterijų taikymas bus laikomas diskriminaciniu ir neteisėtu. Vadovaujantis pareigas einantys pareigūnai turės savo pavaldiniams paaiškinti, kada galima remtis rasės, etninės kilmės ar religijos kriterijais, ir taip sumažinti skirtingo interpretavimo bei pasiklojimo stereotipais

ir išankstinėmis nuostatomis riziką. Toliau aprašytame atvejo tyrime atkreipiamas dėmesys į sunkumus, kurių gali iškilti, kai pareigūnai tiksliai ir vienodai nesuvokia, kada jie gali teisėtai naudotis veiksmyų laisve.

5 ATVEJO TYRIMAS. JUNG TINĖ KARALYSTĖ

Policijos sustabdymai, sprendimų priėmimas ir praktika

2000 m. paskelbtame tyrime tirta, kaip pareigūnai priima sprendimą sustabdyti ir apieškoti žmones, ir nustatyti įvairūs veiksniai, į kuriuos pareigūnai atsižvelgia kilus įtarimui, įskaitant darbo taisykles ar prielaidas, kuriomis gali būti paremta policijos patirtis.

Tyrimas parodė, kad pareigūnų supratimas, kaip praktikoje įgyvendinti „pagrįsto įtarimo“ koncepciją, labai skyrėsi. Pareigūnams įtarimą kelia amžius, išvaizda (ypač apranga, pvz., beisbolo kepuraitės ir palaidinės su gobtuvais), senesni automobiliai (kurie dažniau turi techninių defektų), dažnai vagiamų modelių automobiliai, brangūs automobiliai (ypač kai juos vairuoja etninių mažumų atstovai, kurie, policininkų nuomone, neįstengtų nusipirkti jų teisėtai), elgsena (pvz., automobilių apžiūrinėjimas ar akių kontakto vengimas), susidūrimo laikas ir vieta (kai žmogus tam tikroje vietoje ir tam tikru laiku atrodo „netinkamai“) bei informacija ir žvalgybos duomenys (gaunami iš liudininčių pareiškimų ar pranešimų apie nusikaltimus). Taigi pareigūnai sprendimus sustabdyti ir apieškoti priima dėl labai įvairių motyvų.⁽⁶¹⁾

Atsižvelgiant į sunkumus, su kuriais susiduriama norint suvokti, kada skirtingas vertinimas prilygsta diskriminacijai, kuri yra neteisėta, vadovams būtina teikti nurodymus, kuriuose būtų aiškinama, kada galima teisėtai atsižvelgti į rasę, etninę kilmę ar religiją. Geru pavyzdžiu galima laikyti JAV teisingumo departamento pareigūnams pateiktus nurodymus dėl rasės ar etninės kilmės vaidmens apibūdinant įtariamuosius:

„Priimdami įprastus ar spontaniškus teisėsaugos sprendimus, pvz., dėl paprasto transporto priemonės sustabdymo, federalinės teisėsaugos pareigūnai jokia būdu negali taikyti rasės ar etninės kilmės kriterijų, nebent jais naudojamosi apibūdinant konkretų įtariamąjį <...>. Vykdydami su konkrečiu

⁽⁶¹⁾ QUINTON IR KITI (2000). Ataskaitoje remtasi pokalbio su 90 policijos pareigūnų rezultatais.

tyrimu susijusių veiklą federalinės teisėsaugos pareigūnai į rasę ir etninę kilmę gali atsižvelgti tik tada, kai yra patikimos su konkrečia vieta ir laiku susijusios informacijos, kuria remiantis tam tikros rasės ar etninės kilmės asmenis galima susieti su nustatytu nusikalstamu incidentu, planu ar organizacija.“

Daugiau išsamių nurodymų galima rasti Anglijoje ir Velse taikomame 1984 m. Policijos ir nusikaltimų įrodymų įstatyme (PACE). Pirmas atvejo tyrimas rodo, kaip nurodymai gali būti pateikiami prie teisės aktų pridėtame Praktikos kodekse, o kiti du atvejų tyrimai rodo, kaip pačios policijos tarnybos gali konkrečiau paaiškinti tuos teisės aktus.

6 ATVEJO TYRIMAS. JUNG TINĖ KARALYSTĖ

1984 m. Policijos ir nusikaltimų įrodymų įstatymas (PACE) ir kiti su sustabdymais ir kratomis susiję teisės aktai

1984 m. PACE Praktikos kodekse (A) nustatomi policijos įgaliojimai sustabdyti ir apieškoti žmones gatvėje.⁽⁶²⁾ Su tuo susiję šie teisės aktai: 1984 m. PACE (1 skirsnis), 1971 m. Piktnaudžiavimo narkotikais įstatymas (23 skirsnis), 1968 m. Šaunamųjų ginklų įstatymas (47 skirsnis), 2000 m. Terorizmo užkardymo įstatymas (43 ir 44 skirsniai) ir 1994 m. Baudžiamojo teisingumo ir viešosios tvarkos įstatymo 60 skirsnis.

PACE 1 skirsnyje policijos pareigūnams suteikiamas įgaliojimas sustabdyti, apieškoti ir sustabdyti asmenį, jeigu yra „pagrįstas įtarimas“, kad jis nešasi vogtus ar draudžiamus daiktus, siekiant „suteikti pareigūnams galimybę atmesti ar patvirtinti įtarimus dėl asmenų nesinaudojant arešto įgaliojimais“.

Praktikos kodekse nustatyta, kad „pagrįstas įtarimas“ turi turėti objektyvų ir atskirą pagrindą ir kad:

„Pagrįstas įtarimas niekada negali būti grindžiamas tik asmeniniais kriterijais be patvirtinančių žvalgybos duomenų ar informacijos. Pavyzdžiui, negalima remtis vien asmens odos spalva, amžiumi, šukuosena, rengimosi būdu arba žiniomis, kad jis jau buvo nuteistas už neteisėtų daiktų turėjimą, arba šių veiksnių deriniu kaip vieninteliu pagrindu tam asmeniui apieškoti.

⁽⁶²⁾ PACE Praktikos kodeksas A kelis kartus persvarstytas, naujausia redakcija įsigaliojo 2008 m. spalio 26 d.; šiuo metu rengiama kita redakcija.

Pagrįstas įtarimas negali būti grindžiamas apibendrinimais ar stereotipiniu įsivaizdavimu, kad tam tikros žmonių grupės ar kategorijos yra labiau linkusios užsiimti nusikalstama veikla. Asmens religija negali būti laikoma pateisinamu pagrindu ir niekada neturėtų būti laikoma priežastimi sustabdyti ir apieškoti žmogų“ (2.2 dalis).

7 ATVEJO TYRIMAS. JUNG TINĖ KARALYSTĖ

Sustabdymas ir krata pagal 2000 m. Terorizmo užkardymo įstatymo 44 skirsnį – Londono miesto policijos tarnybos standartinė veiklos procedūra

Tam tikromis aplinkybėmis, pvz., taikant kovos su terorizmu priemones, britų teisė leidžia policijai sustabdyti asmenis be pagrįsto įtarimo (žr. 2000 m. Terorizmo užkardymo įstatymo 44 skirsnį).

Londono miesto policijos tarnybos standartinės veiklos tvarkoje pareigūnams pateikiami tokie nurodymai dėl sustabdytinių asmenų atrankos:

„Apieškomų žmonių profilis turėtų atitikti tame rajone gyvenančių žmonių profilį. Teroristais tampa žmonės iš visų etninių grupių ir visų gyvenimo sričių. Teroristą apibūdina jo veiksmai, o ne etninė kilmė, rasė ar religija.

Teroristai gali būti kilę iš labai įvairių sričių ir gali mėginti pakeisti savo elgseną, kad nuslėptų savo nusikalstamus ketinimus ir pritaaptų prie aplinkos.

Pareigūnai, sprenddami, kada naudotis savo įgaliojimais sustabdyti ir apieškoti asmenį, privalo niekada nesiremti stereotipiniais „teroristų“ įvaizdžiais, nes dėl to gali atsirasti šių problemų:

- daugiausia dėmesio skiriama tam tikroms bendruomenėms ar grupėms;
- neproporcingumas;
- diskriminacija;
- teroristai gali išvengti susekimo ir įgyvendinti savo tikslą.“⁽⁶³⁾

⁽⁶³⁾ LONDONO MIESTO POLICIJOS PRIEŽIŪROS VALDYBA, 2000 m. Kovos su terorizmu įstatymo 44 skirsnis, 2007 m. standartinės veiklos procedūros, p. 16.

8 ATVEJO TYRIMAS. JUNG TINĖ KARALYSTĖ

Jungtinės Karalystės nacionalinė policijos darbo gerinimo agentūra, „Praktiniai patarimai dėl sustabdymų ir kratos kovoje su terorizmu“

„Patarimuose“ atkreipiamas dėmesys, kad nors 44 skirsnyje numatytiems kratoms atlikti pagrindo nereikia, policija niekada neturi atlikti kratų neobjektyviai:

„Atrinkdami asmenis, kuriuos ketina apieškoti, pareigūnai visada turėtų taikyti objektyvius kriterijus; šie kriterijai galėtų būti susiję su:

- pačiais asmenimis,
- asmens buvimo vieta, arba
- būti šių dviejų kriterijų derinys.“

Rasinis ar religinis skirstymas „Patarimuose“ apibrėžiamas taip:

„Rasių, etninių, religinių ar kitų stereotipų, o ne individualios elgsenos kriterijaus ar konkrečių žvalgybos duomenų taikymas kaip pagrindo su veikla ar tyrimu susijusiems sprendimams, kas gali būti susijęs su nusikalstama veikla, priimti. Pareigūnai turėtų būti labai atsargūs, kad atrinkdami žmones, kuriuos ketina apieškoti naudodamiesi 44 skirsnyje numatytais įgaliojimais, vengtų bet kokių rasinio ar religinio skirstymo formų. Toks skirstymas, kaip ir skirstymas dėl amžiaus, lyties, lytinės orientacijos ar negalios, gali prilygti neteisėtai diskriminacijai.“

„Patarimuose“ teigiama, kad teroristai gali būti įvairios kilmės, ir nėra bendro profilio, kaip atrodo teroristas. Juose nurodyta:

„Siekiant užtikrinti, kad žmonės būtų atrenkami remiantis ne vien etnine kilme, numanoma religija ar kitais asmeniniais kriterijais, reikia būti labai atsargiems. Kartais bus svarbu atsižvelgti į asmens išvaizdą ar etninę kilmę, bet pareigūnas sprendimą jį apieškoti naudodamasis 44 skirsnyje numatytais įgaliojimais turėtų priimti tik tuo atveju, jei šis sprendimas pagrįstas įvertintais žvalgybos duomenimis. Skirstant tam tikros etninės kilmės ar religinės pakraipos žmones taip pat galima prarasti bendruomenių pasitikėjimą. Veiksmingai nuo to apsaugoti galima palyginus apieškotų žmonių skaičių su tos vietovės, kurioje atliekamos kratos, demografinė sudėtimi. Tačiau tai darant būtina įsitikinti, kad palyginimas nebus iškreiptas. Pavyzdžiui, jeigu operacija vykdoma didmiesčio centrinėje geležinkelio stotyje, apieškotų žmonių demografinė sudėtis turėtų

būti palyginta su toje vietoje keliaujančių žmonių, o ne su vietos gyventojų demografinė sudėtimi.“

„Patarimuose“ aiškiai nurodoma, jog svarbu bendruomenės apie 44 skirsnyje numatytos operacijos vykdymą ir vykdymo vietą informuoti (nebent tai pakenktų operacijos tikslui) naudojantis tokiais konsultacijų mechanizmais kaip nepriklausomos patariamiosios grupės, plakatai ir informaciniai lapeliai.⁽⁶⁴⁾

4.2. Mokymai

Be specialių nurodymų pareigūnams teikimo dar viena diskriminacinio etninio skirstymo rizikos mažinimo priemonė yra mokymai. Mokymai turėtų būti rengiami įvairiais tikslais: siekiant šviesti pareigūnus supažindinant juos su įstatymais, susijusiais su diskriminacija, kovoti su stereotipais ir išankstinėmis nuostatomis, didinti informuotumą apie diskriminacijos pasekmes ir visuomenės pasitikėjimo svarbą bei teikti praktinius patarimus, kaip bendrauti su visuomene. Visų pirma vyriausybės, patvirtindamos Europos policijos etikos kodeksą, sutarė, kad „rengiant policijos mokymus visiškai atsižvelgiama į poreikį mesti iššūkį rasizmui ir ksenofobijai ir kovoti su šiomis tendencijomis“ pačioje policijos organizacijoje.⁽⁶⁵⁾ Kai kuriose šalyse tam tikros mokymų rūšys jau yra plačiai taikomos, pvz., „įvairovei skirti mokymai“ arba „jautrumui skirti mokymai“. Per įvairovei skirtus mokymus bandoma nagrinėti asmeninį požiūrį į etninę kilmę, skirtumus bei stereotipus ir jų įtaką mūsų kasdieniam gyvenimui. Tačiau ne per visus įvairovei skirtus mokymus būtinai kalbama apie diskriminaciją. Kai kuriais tyrimais bandoma įrodyti, kad kultūrai ir įvairovei skirtais mokymais iš tiesų galima išskirti ir paryškinti skirtumus, taip padidinant, o ne sumažinant stereotipų taikymą.⁽⁶⁶⁾ Per „kultūriniam jautrumui skirtus mokymus“ (kitaip nei per bendruosius įvairovei skirtus mokymus) pareigūnus mėginama supažindinti su konkrečių etninių grupių, su kuriomis jie dažnai susiduria, bet nėra asmeniškai susipažinę, kultūra. Per šiuos mokymus nagrinėjami leistini ir neleistini veiksmai ir pateikiama informacija apie mandagumą įvairių etninių, religinių ar nacionalinių grupių požiūriu. Kultūrai skirti mokymai veiksmingiausi tada, kai juos rengti ir vesti padeda ir juose dalyvauja atitinkamų bendruomenių nariai.

⁽⁶⁴⁾ Nacionalinė policijos darbo gerinimo agentūra (2008), p. 14.

⁽⁶⁵⁾ EUROPOS TARYBOS MINISTRŲ KOMITETAS (2001), 30 punktas: aiškinamasis memorandumas, pastaba dėl 30 punkto.

⁽⁶⁶⁾ WRENCH (2007), p. 108–114.

9 ATVEJO TYRIMAS. AIRIJA IR ŠIAURĖS AIRIJA

Kursai „Įvairovė įmanoma!“ (angl. *Diversity Works!*)

Airijos ir Šiaurės Airijos teisėsaugos institucijos pagal ES programą „PEACE II“ kartu parengė mokymus „Įvairovė įmanoma!“, o vėliau pritaikė juos prie konkrečių aplinkybių. Mokymai buvo rengiami konsultuojantis su policijos pareigūnais, mažumų bendruomenėmis ir atitinkamų žinių turinčiais universitetų atstovais, skiriant dėmesį vadovavimo mokymui, teikiant grįžtamąją informaciją mokymo medžiagai ir metodams keisti.

Į mokymų programą įtraukta: siekis suvokti kiekvieno asmens gebėjimą remtis stereotipais, atskirti ir sumenkinti kitus; stereotipų, išankstinių nuostatų ir prielaidų apmąstymas; siekimas, kad dalyviai suvoktų savo įgaliojimus ir tai, kaip išankstinių nuostatų ir galios derinys gali nulemti diskriminaciją; geresnis įvairovės suvokimas; informacijos apie įvairias diskriminacijas, su kuria susiduria mažumų grupių atstovai, rūšis teikimas; skirtumų atpažinimas, pripažinimas ir gerbimas; tarpkultūrinio bendravimo įgūdžiai; pagarba kultūrinėms ir religinėms tradicijoms vykdant policijos operacijas ir įvairovė kaip profesinis klausimas, susijęs su geru viešosios tvarkos palaikymu.

Mokymai pagrįstas veikla, jų metu žiūrimi vaizdo įrašai, dalyvauja mažumų grupių atstovai. *Garda Síochána* (Airijos policija) šį kursą yra įtraukusi į tęstinio profesinio ugdymo mokymus (ne į pagrindinius naujokų mokymus). Kursuose „Įvairovė įmanoma!“ etninio skirstymo problema specialiai nenagrinėjama, tačiau kartais šiuo klausimu surengiamos diskusijos.

10 ATVEJO TYRIMAS. NYDERLANDAI

Vadovavimo mokymai

Amsterdamo policija, įgyvendindama saugios aplinkos programą, 300 vadovaujančių pareigūnų surengė mokymus vadovų vaidmens ir elgesio tema. Mokymai trunka 30 mėnesių, dalyviai dirba grupėmis: 10 dienų vyksta privalomi mokymai, o toliau dirbama lanksčiai – mokymosi turinys pagal dalyvių poreikius sudaromas taip, kad būtų naudojamos įvairios mokymosi metodais. Šiais mokymais siekiama vadovus informuoti apie išankstines nuostatas ir stereotipus, taip pat siekiama, kad jie išmoktų išklausti ir neskubėtų priimti sprendimų, įgytų kultūrinio sąmoningumo, gerintų bendravimo ir bendruomeninius įgūdžius, išmoktų įvairių vadovavimo stilių

ir elgesio manierų, reikalingų įvairiai aplinkai valdyti. Įgyvendinant programą siekiama sukurti saugią aplinką, kurioje vadovai galėtų aptarti ir apmąstyti jiems kilusius klausimus bei su vadovavimu ir įvairove susijusias dilemas. Projekto rengėjai šį projektą apibūdina kaip „tilto statymą per jį einant“.

Panašių įvairovei skirtų mokymų pavyzdžių galima rasti ir kitose ES valstybėse narėse, pvz., Austrijoje.⁽⁶⁷⁾ Tačiau apskritai rengiant tokius mokymus daugiausia dėmesio buvo skiriama įsišaknijusiems diskriminaciniams požiūriams, o ne konkrečiai diskriminacinio etninio skirstymo pavojams. Todėl šioje srityje būtų galima tikėtis tolesnių pokyčių.

Paskutiniu pavyzdžiu paaiškinama, kaip mokymai gali būti panaudoti pareigūnams informuoti, koku būdu jų elgesys per sustabdymą ar kratą gali padaryti neigiamą arba teigiamą poveikį. Kaip matyti iš atvejo tyrimo, šie mokymai taip pat gali turėti abipusį poveikį – pagerinti visuomenės supratimą, su kokiais sunkumais susiduria policija, ir taip padidinti visuomenės pasitikėjimą bei pagerinti bendradarbiavimą (žr. 41–42 p. apie EU-MIDIS tyrimo rezultatus, susijusius su sustabdytųjų įspūdžiais apie skirstymą per sustabdymą ir pasitikėjimą policija).

11 ATVEJO TYRIMAS. JUNG TINĖ KARALYSTĖ

Mokymai jaunimo policijai sustabdymų ir kratų tema

„Antroji banga“ yra Londone įgyvendinamas jaunimo menų projektas, pagal kurį jau trejus metus kartu su vietos jaunimu ir Luišamo teritorinės paramos grupe (TPG) rengiami apdovanojimų gavę praktiniai mokymai sustabdymų ir kratų tema.⁽⁶⁸⁾ Kadangi TPG yra mobilios, jos dažnai dirba rajonuose, kuriuose neturi ryšių su vietos žmonėmis, – tai sukėlė visuomenės susirūpinimą dėl jų vykdomų sustabdymų ir kratų, ypač jaunų žmonių.

⁽⁶⁷⁾ Kovos su šmeižtu lygos parengta nediskriminavimui ir įvairovei skirta mokymo programa „Kitoks pasaulis“ (angl. *A World of Difference*) sudaro dalį Austrijos policijos žmogaus teisių mokymo programos. Ji grindžiama tuo, kad kiekvienas turi su savo išankstinėmis nuostatomis susidurti akis į akį, kad galėtų atsisakyti diskriminacinių pažiūrų. Daugiau informacijos rasite apsilankę Kovos su šmeižtu lygos interneto svetainėje adresu http://www.adl.org/education/edu_awod/default.asp.

⁽⁶⁸⁾ TPG yra specializuotos paieškos grupės, kurių centrinė būstinė paprastai yra kuriame nors Londono rajone, o iš ten jos siunčiamos į įvairias vietas vykdyti sustabdymų ir kratų ar kitos policijos veiklos. Daugiau informacijos rasite adresu http://www.met.police.uk/co/territorial_support.htm.

„Antroji banga“ rengia nuolatinius praktinius seminarus su mažomis jaunimo grupėmis ir TPG pareigūnais, kuriuose taiko drama pagrįstus metodus, pvz., atvirkštinių vaidmenų žaidimus, grindžiamus tikra jaunuolių patirtimi. Naujaisiuose seminaruose nagrinėti tokie klausimai kaip viešosios erdvės nuosavybė, jaunimo požiūris į etninės kilmės įrašymą sustabdymo formose ir su tuo susijusi savivoka. Per vaidmenų žaidimus susikeičiama vaidmenimis: pareigūnai vilki civilių drabužius, o jaunuoliai apsivelka policininkų uniformas. Vaidmenų žaidimai vyksta ir viešose vietose. Diskusijos vyko per visas seminaro sesijas – šitaip tarp jaunuolių ir pareigūnų buvo užmegzti glaudūs ryšiai.

Pareigūnai teigia įgiję svarbių žinių apie jaunimo patirtį ir požiūrius. Jaunuoliai teigia, kad jaučiasi tapę aktyvesni ir suvokę, kad jų nuomonė dėl teisėtvarkos palaikymo tarp jų yra svarbi.

Atliekant EU-MIDIS tyrimą respondentų klausta, ar paskutinį kartą, kai juos sustabdė policija, su jais buvo elgiamasi pagarbiai. Rezultatai rodo, kad, išskyrus romų kilmės respondentus iš Graikijos, dauguma sustabdytųjų manė, jog policijos elgesys buvo pagarbus arba neutralus. Tačiau, išskyrus Pietų Afrikos šalių ir rumunų kilmės respondentus iš Ispanijos, visais kitais atvejais, kai buvo galima palyginti šalies gyventojų daugumai priklausančių ir mažumų respondentų patirtį, gyventojų daugumai priklausantys respondentai buvo labiau linkę teigti, kad policija su jais elgėsi pagarbiai, nei mažumų respondentai.

4.3. Sustabdymo ir kratos formos

Sustabdymo ir kratos formos gali būti naudinga praktinė priemonė, kuria pareigūnai skatinami vykdyti tik pagrįstus sustabdymus, taip pat yra skatinamas atvirumas bei atskaitomybė visuomenei. Tokį pavyzdį galima rasti Jungtinėje Karalystėje, kurios PACE Praktikos kodekse reikalaujama, kad pareigūnai sustabdytą asmenį, jei tik tai įmanoma, supažindintų su sustabdymo protokolu. Šiuo metu Jungtinė Karalystė yra vienintelė ES valstybė narė, kurioje tai privaloma.⁽⁶⁹⁾ Tačiau neseniai pagal ES AGIS

⁽⁶⁹⁾ Į 2005 m. redakcijos Praktikos kodeksą įtraukta prievolė teikti informaciją apie sustabdymus bei sustabdymus ir kratas. Sustabdymas arba sustabdymas ir pasiaiškinimas apibrėžiamas kaip sustabdymas, kai pareigūnas paprašo sustabdyto asmens paaiškinti savo veiksmus arba buvimą konkrečioje vietoje, bet neatlieka to asmens kratos.

programą⁽⁷⁰⁾ iš dalies sėkmingai buvo įgyvendintas projektas, vadinamas STEPSS (veiksmingo sustabdymo ir kratos strategijos), kuriuo siekta sukurti mokymo paketus sustabdymo formų įvedimui Vengrijoje ir Ispanijoje remti. Pagal šią iniciatyvą taip pat buvo teikiami nurodymai dėl įtarimo pagrindo, o bendruomenių nariai įtraukti į formų rengimo ir naudojimo praktikoje darbą.⁽⁷¹⁾ Formose nurodomas kratos pagrindas, pareigūnų ieškomas (-i) daiktas (-ai), rezultatas ir kratą atlikusio (-ių) pareigūno (-ų) vardas, pavardė ir rangas. Užrašomi apieškoto (-ų) asmens (-ų) duomenys, pvz., vardas, pavardė, adresas ir etninė kilmė, – visus šiuos duomenis asmuo gali atsisakyti nurodyti.

Šiuo metu Jungtinės Karalystės sustabdymo formoje yra 16 etninių kategorijų ir viena bendra kategorija „Kita“. Sustabdyto asmens paprašoma nurodyti savo tapatybę pagal vieną iš šių kategorijų. Pareigūnas taip pat gali pateikti savo nuomonę dėl asmens etninės kilmės, jeigu mano, kad sustabdytas asmuo ją nurodė neteisingai.

Kaip nurodyta 2 skyriuje, gali būti įvairių nacionalinio lygmens kliūčių rinkti duomenis apie rasę, etninę kilmę ar religiją, ypač remiantis duomenų apsaugos įstatymais. Siekiant įveikti šias kliūtis gali būti būtina pabrėžti, kad tokia informacija bus specialiai naudojama mažumų grupių apsaugai užtikrinti nustatant galimą diskriminacinę praktiką. Taip pat daugelyje valstybių narių gali būti susidurta su problema, kad sustabdymo ir kratos formos nenaudojamos ir centrinė vyriausybė iš pradžių turi jas įvesti, padedama policijos ir pačių mažumų grupių.

Naudojimosi sustabdymo ir kratos įgaliojimais registravimas, visų pirma sustabdytų asmenų rasės, etninės kilmės ar religijos registravimas, turi keletą privalumų:

- Vykdam **vidaus kontrolę** ir nustačius neproporcingą naudojimąsi įgaliojimais mažumų atžvilgiu, gali būti nuspręsta imtis taisomųjų veiksmų. Nacionaliniu, regioniniu ar vietos lygmeniu sustabdymų ir kratų protokolai leidžia surinkti statistinius duomenis, iš kurių galima spręsti, ar konkrečių mažumų atžvilgiu įgaliojimais naudojamas neproporcingai. Tai savo

⁽⁷⁰⁾ AGIS buvo Europos Komisijos bendroji programa, įgyvendinta 2003–2006 m. siekiant padėti policijai, teismams bei ES valstybių narių ir šalių kandidačių specialistams bendradarbiauti baudžiamosiose bylose ir kovoti su nusikalstamumu.

⁽⁷¹⁾ ATVIROS VISUOMENĖS TEISINGUMO INICIATYVOS GRUPĖ (2009), „Policijos atsakas į etninį skirstymą“ (angl. *Addressing Ethnic Profiling by Police*).

ruožtu gali paskatinti imtis tam tikrų taisomųjų veiksmų – teikti nurodymus nacionalinio lygmens policijos pajėgoms, taip pat atskiriems vietos lygmens pareigūnams ar būriams.

- **Suteikus visuomenei galimybę susipažinti su statistika ir duomenimis gali būti remiamas skundų dėl diskriminacijos teikimas.**

Tokių duomenų rinkimas taip pat labai svarbus tam, kad visuomenės nariai galėtų reikalauti teisėsaugos tarnybų ar konkrečių pareigūnų atsakomybės už savo veiksmus. Kaip nurodyta 2 skyriuje, tai itin svarbu siekiant remiantis bendrąja statistika įrodyti teisėsaugos tarnybų vykdytos netiesioginės diskriminacijos atvejus. Kalbant bendriau, tai taip pat svarbu remiant skundų dėl tiesioginės diskriminacijos teikimą.

4.3.1. Vidaus kontrolė ir neproporcingumo nustatymas

Ilgalaikė sustabdymo protokolų nauda yra ta, kad vyresnieji pareigūnai gali nustatyti, ar konkrečių mažumų grupių atžvilgiu sustabdymo ir kratos įgaliojimais nebuvo naudojama neproporcingai, ir atitinkamai pakeisti pareigūnams duotus nurodymus. Anglijoje ir Velse taikomame PACE Praktikos kodekse priežiūrą vykdančiams pareigūnams nustatyta prievolė stebėti naudojimąsi sustabdymo ir kratos įgaliojimais, visų pirma atsižvelgiant į tai, „ar yra įrodymų, kad jais naudojama remiantis stereotipiniais įsivaizdavimais arba netinkamais apibendrinimais“.⁽⁷²⁾ Kodekse priežiūrą vykdančiams pareigūnams rekomenduojama iširti sustabdymo protokolus, kad būtų nustatytos susirūpinimą keliančios tendencijos; jame raginama remiant tokią kontrolę rinkti kiekvienos policijos tarnybos, taip pat rajonų lygmens policijos apygardų naudojamus statistinius sustabdymų ir kratų protokolus. Dviejuose toliau pateiktuose atvejų tyrimuose aiškunami du būdai, kaip skirtingos policijos tarnybos pasinaudojo iš sustabdymo ir kratos formų surinktais duomenimis, kad pakoreguotų savo viešosios tvarkos palaikymo praktiką.⁽⁷³⁾

⁽⁷²⁾ VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJA (2008), 5.1 punktas.

⁽⁷³⁾ Panašių į toliau aprašytuosius metodų taip pat galima rasti JAV, žr. Hill (2002), p. 18.

12 ATVEJO TYRIMAS. JUNG TINĖ KARALYSTĖ

Kompiuterizuota atskirų pareigūnų vykdomų sustabdymų stebėseną Hertfordšyre

Hertfordšyro policijos statistika rodo, kad nuo 2006–2007 m. įvykdyta 43 326 sustabdymai ir 11 511 kratų.⁽⁷⁴⁾ Nors, palyginti su kitų Jungtinės Karalystės policijos pajėgų statistika, tai yra santykinai nedaug, atlikus duomenų analizę paaiškėjo, kad juodaodžiai turėjo 5 kartus, o azijiečiai – 1,8 karto didesnę tikimybę būti sustabdyti ir apieškoti nei baltieji. Tačiau vyresnieji pareigūnai pripažino, kad priežiūrą vykdančiams pareigūnams ši informacija neteikiama, taip pat jiems nerengiami mokymai, kaip spręsti šią neproporcingumo problemą. Dėl santykinai nedidelio sustabdymų ir kratų skaičiaus priežiūrą vykdančiams pareigūnams buvo sunku nustatyti skirtumus. Neturėdami statistinių įrodymų priežiūros vykdytojai nenorėjo konfliktuoti su pareigūnais, nes bijojo, kad šie pamans esą kaltinami rasizmu.

2007 m. balandžio mėn. įvestos naujos sustabdymo formos, kurias priežiūrą vykdančios pareigūnai kiekvienos pamainos pabaigoje turėjo patikrinti. Tada jos buvo nuskaitytos į duomenų bazę, kuri per policijos intranetą prieinama visiems pareigūnams. Priežiūros vykdytojai sukurdavo statistinį atskirų pareigūnų ir jų būrių įvykdytų sustabdymų vaizdą. 2008 m. pradžioje policijos pajėgos sukūrė programą, kuria naudojantis buvo galima nustatyti, ar pareigūnų sustabdymų etninių mažumų atstovų skaičius yra statistiškai neproporcingas.⁽⁷⁵⁾ Naudojantis programa taip pat buvo atsižvelgiama į šiuos dalykus: atsitiktinumus ir sutapimus; tai, kad bendras sustabdymų ir kratų skaičius buvo nedidelis; tai, kad pareigūnai negalėjo kontroliuoti, kur buvo siunčiami palaikyti viešosios tvarkos, ir kad tam tikromis dienomis jie galėjo susidurti tik su mažumoms priklausančiais įtariamaisiais. Tariant, kad atskirų pareigūnų sustabdytų mažumų atstovų skaičius viršys tam tikrą statistiškai reikšmingą santykį, su šia programa buvo sukurtos vadinamosios tikimybės juostos. Naudojantis programa buvo galima nustatyti pareigūnus, kurių sustabdytų mažumų atstovų skaičius viršydavo konkretų jiems taikomą santykį.

⁽⁷⁴⁾ TEISINGUMO MINISTERIJA (2008).

⁽⁷⁵⁾ Apskaičiuojant neproporcingumą atsižvelgta į gyventojų sudėtį kiekviename patalpinamame rajone ir į tai, kiek laiko pareigūnai dirbo kiekviename rajone. Anksčiau neproporcingumas buvo nustatomas lyginant sustabdytų mažumų atstovų procentą su jų sudaroma vietos gyventojų skaičiaus dalimi. Pagrįsdami neproporcingas tendencijas pareigūnai sakydavo, kad šie sustabdymai buvo vykdomi rajonuose, kur yra daug mažumoms priklausančių gyventojų.

Iš pradžių į tikimybės juostą pateko apie 25 pareigūnus. Įvairovės skyrius kalbėjosi su visais nustatytais pareigūnais, taip pat apklausė pareigūnus, kurių įvykdomų sustabdymų skaičius buvo proporcingas ir kurie atskleisdavo nemažai pažeidimų, kad suprastų, kaip jie atsirinkdavo, ką sustabdyti. Atlikus duomenų analizę paaiškėjo tokia problema, kad ne visi pareigūnai suvokia, kas yra „pateisinamas pagrindas“ sustabdyti asmenį, taip pat nustatyta, kad vykdant tam tikras operacijas gauti neproporcingi rezultatai, nors šių operacijų tikslai buvo teisėti.

Dabar programa paleidžiama kas mėnesį: nustatytas ribas viršijusio pareigūno priežiūros vykdytoji automatiškai nusiunčiamas el. pranešimas, pateikiami pareigūno įvykdytų sustabdymų duomenys ir klausimai, kuriuos tam pareigūnui reikia užduoti. Priežiūros vykdytojams taip pat rengiami atitinkami mokymai, ir jie turi tą pareigūną apklausti. Priežiūros vykdytojai teikia visų pokalbių ataskaitas kartu su rekomendacijomis dėl veiksmų ar perkvalifikavimo.

Tarp nustatytų ir apklaustų pareigūnų, taip pat visose policijos pajėgose statistiškai reikšmingo neproporcingumo lygis sumažėjo. Turėdami reikiamus duomenis priežiūros vykdytojai gali nuolat kalbėtis su pareigūnais šia tema, o pareigūnai žino, kad jų vykdomi sustabdymai yra tikrinami ir kad bet kokie neproporcingumo atvejai turi būti pagrįsti. Daugiau dėmesio skirta ne tik atskiriems pareigūnams, bet ir poveikio bendruomenėms vertinimo protokolų tobulinimui, kad planuojant operacijas būtų atsižvelgiama į galimą jų poveikį visuomenei, o pareigūnai – atitinkamai instruktuojami.

13 ATVEJO TYRIMAS. JUNGVINĖ KARALYSTĖ

Londono miesto policijos tarnyba: operacija „Vėliavėlė“

2006 m. spalio mėn. Londono policijos tarnyba pristatė operaciją „Vėliavėlė“ – vidaus atskaitomybės sistemą, kurios paskirtis – mažinti naudojimosi sustabdymo ir kratos įgaliojimais neproporcingumą patraukiant atsakomybėn pagal Londono rajonus suskirstytas policijos apygardas, kurių veiklos rezultatai yra blogiausi. „Vėliavėlės“ veiklos rezultatų vertinimo sistemoje vertinami penki pagrindiniai veiksniai, susiję su naudojimosi sustabdymo įgaliojimais:

- sustabdymų ir kratų skaičius;
- areštų rodiklis;

- ar paties sustabdytojo nurodyta etninė kilmė įrašyta formoje;
- ar sustabdymo formose pateikti duomenys laiku įvedami į centrinę duomenų bazę;
- etninis neproporcingumas atliekant londoniečių kratas.

Kiekvienas kintamasis įvertinamas pagal svarbą, ir programa pateikia 37 Londono rajonų, surikiuotų pagal jų veiklos rezultatus, sąrašą. Kas ketvirtį penkių rajonų, kuriuose veiklos rezultatai blogiausi, policijos skyriai privalo užpildyti savarankiško vertinimo klausimyną, kad nustatytų politikos priemonės ir praktiką, galinčias turėti neproporcingą poveikį. Tada jie turi paaiškinti savo veiklos rezultatus policijos vadui, Londono miesto policijos priežiūros valdybai ir vietos bendruomenės nariams. Rajonų, kuriuose veiklos rezultatai blogi, policijos skyriai privalo parengti trijų mėnesių veiksmų planą ir vėlesniuose posėdžiuose informuoti apie jo įgyvendinimą.

Pradėjus įgyvendinti operaciją „Vėliavėlė“ Londono miesto policijos tarnyba pastebėjo, kad sustabdymų neproporcingumo lygis Londone sumažėjo, o po sustabdymo ir kratos areštuojamų įvairios etninės kilmės asmenų skaičiaus santykis tapo proporcingesnis. Duomenys įvedami punktualiau, o priežiūra pagerėjo, taip užtikrinant, kad pareigūnai visada paprašytų sustabdytųjų nurodyti savo etninę kilmę ir įrašytų ją į formą. Proceso metu nustatyta, kad 15-oje iš 20 rajonų policijos veiklos rezultatai buvo nepakankamai geri, iš jų 90 % rajonų įvyko aiškių teigiamų pokyčių.

4.3.2. Viešieji skundų mechanizmai

Su sustabdymo ir kratos vykdymu susiejus oficialų procesą, taip pat suteikiama galimybė supažindinti asmenį, kuris buvo sustabdytas, su informacija apie jo teises ir kaip pateikti skundą. Tai leidžia visuomenei dalyvauti užtikrinant, kad atitinkamais įgaliojimais nebus pasinaudota diskriminaciniu būdu.

C14 ATVEJO TYRIMAS. JUNG TINĖ KARALYSTĖ

Brošiūra „Žinok savo teises“

Policijos institucijų asociacija leidžia brošiūrą „Žinok savo teises“, kuria siekiama suteikti visuomenei, ypač jaunimui, informaciją apie sustabdymo ir kratos

procedūrą. Brošiūra parengta 20 kalbų, įskaitant arabų, kinų, gudžaratų, serbų, somaliečių ir vietnamiečių kalbas. Joje pateikiama aiški ir suprantama informacija šiais klausimais:

- kas yra sustabdymas bei sustabdymas ir krata;
- kodėl vykdomi sustabdymai ir kratos;
- kur jie gali būti vykdomi;
- kokius drabužius nusivilkti pareigūnas gali žmonių paprašyti;
- kokią informaciją turi suteikti pareigūnas ir kas turi būti įrašyta sustabdymo formoje;
- kaip pasiskųsti dėl galimo neobjektyvaus vertinimo.⁽⁷⁶⁾

Skundų mechanizmai yra ne tik labai svarbi piktnaudžiavimo policijos įgaliojimais prevencijos priemonė – jie skirti ir visuomenės pasitikėjimui teisėsaugos sistema atkurti bei išsaugoti užtikrinant atskaitomybę. Yra keli skirtingi skundų mechanizmų modeliai ir jie dažnai įgyvendinami kartu:

- Specializuotos policijos skundų tarnybos. Tai gali būti vidaus mechanizmai (paprastai sudaryti iš policijos pareigūnų), kuriuos taikant tiriami įtarimai dėl neobjektyvaus vertinimo ir gali būti imtasi drausminių priemonių. Kitu atveju specializuotos skundų tarnybos gali būti nuo policijos nepriklausomos išorės įstaigos (kuriose dirba ir policijos pareigūnai, ir civiliai).
- Specializuotos kovos su diskriminacija įstaigos. Visos ES valstybės narės privalo įsteigti rasinę lygybę skatinančias įstaigas. Nors kiekvienoje valstybėje narėje šios įstaigos skiriasi, dauguma jų taip pat yra įgalios nagrinėti skundus dėl rasinės diskriminacijos.
- Paprastieji teismai. Jeigu patys pareigūnai įvykdo baudžiamąją veiką arba padaro civilinės ar administracinės teisės pažeidimą, jie, kaip ir visuomenės nariai, bus patraukti atsakomybėn nacionaliniuose teismuose.

4.4. Elgsenos analizė

Kaip minėta 2 skyriuje, siekdami išvengti diskriminacinio etninio skirstymo, pareigūnai turėtų priimti sprendimus imtis veiksmų remdamiesi

⁽⁷⁶⁾ Policijos institucijų asociacija (2009).

konkrečiam įtariamajam būdingais bruožais. Visų pirma, siekdami nustatyti, ar sustabdymui įvykdyti yra „pagrįstas įtarimas“ arba yra atitiktis kitam taikytinam standartui, pareigūnai turėtų pagrindinį dėmesį skirti asmens elgsenai. Toliau pateikiami atvejų tyrimai, susiję su pareigūnams siūlomais mokymais, skirtais tam, kad jie lavintų savo gebėjimus pastebėti ir analizuoti įtartiną elgesį, – jų dėmesys atitraukiamas nuo tokių savybių kaip rasė, etninė kilmė ar religija, dėl kurių jie gali turėti išankstinių nuostatų.⁽⁷⁷⁾

15 ATVEJO TYRIMAS. NYDERLANDAI

Mokymo programa „leškok, surask ir reaguok“ (angl. *Search Detect and React (SDR)*)

Šią mokymo programą Tarptautinė saugumo ir kovos su terorizmu akademija sukūrė policijos ir apsaugos tarnyboms. Taikant SDR programą kaip „galimo smurto atvejų, viešosios tvarkos pažeidimų, neteisėtos veiklos ir mirtinų išpuolių nustatymo priemonę“⁽⁷⁸⁾ siekiama užtikrinti saugumą viešosiose vietose ir per masinius renginius ir tobulinami apsaugos darbuotojų gebėjimai skirstyti pagal elgseną. Tai reiškia, kad dėmesys atitraukiamas nuo nekintamų savybių, pvz., odos spalvos, ir sutelkiamas į asmens elgseną, kad pareigūnai galėtų priimti tinkama informacija pagrįstus sprendimus dėl viešosios tvarkos užtikrinimo. Per mokymus pareigūnai sužino, koks yra įprastas žmonių elgsenys tam tikrose vietose ir kaip geriausia nustatyti neįprastą, įtartiną elgseną. Pastebėję tokios elgsenos požymių pareigūnai turi veikti atsargiai. Daugeliu atvejų jie tik užmegs su įtariamuoju neoficialų kontaktą, nesinaudodami jokiais oficialiais policijos įgaliojimais. Programą sudaro mokymasis klasėje, taikomasis mokymas ir mokymasis darbo metu. SDR programa šiuo metu taikoma Šipholo oro uoste, ją taiko ir įvairios Nyderlandų policijos tarnybos.⁽⁷⁹⁾

16 ATVEJO TYRIMAS. JUNGVINĖ KARALYSTĖ

Geležinkelių policijai surengti naudojimosi elgsenos vertinimo sistema (angl. *Behavioural Assessment Screening System (BASS)*) mokymai

⁽⁷⁷⁾ Norėdami gauti informacijos apie panašių metodų analizę JAV žr. HARRIS (2002), p. 8; JAV MUITINĖS TARNYBA (2009).

⁽⁷⁸⁾ Tarptautinė saugumo ir kovos su terorizmu akademija, „leškok, surask ir reaguok“™ (angl. *Search, Detect and React*)™ (*The SDR*™). Informaciją apie šią programą galima rasti adresu <http://www.sdr.org.il/index.html>.

⁽⁷⁹⁾ TARPTAUTINĖ SAUGUMO IR KOVOS SU TERORIZMU AKADEMIJA, „leškok, surask ir reaguok“™ (angl. *Search, Detect and React*)™ (*The SDR*™). Informaciją apie šią programą galima rasti adresu <http://www.sdr.org.il/index.html>.

Elgsenos vertinimo sistema (BASS) iš pradžių buvo sukurta JAV Masačiūsetso valstijos policijos, o vėliau ją naudoti pritaikė Jungtinės Karalystės geležinkelių policija. Šie mokymai grindžiami žmonių, ištiktų streso, skirstymu pagal elgseną oro uostuose ar transporto mazguose. Masačiūsetso valstijos policija kartu su kriminologais peržiūrėjo filmuotą medžiagą apie 2001 m. rugsėjo 11 d. lėktuvus užgrobusių asmenų atvykimą į Bostono Logano oro uostą prieš įvykdant išpuolius ir išvykimą iš jo. Jie parengė kriterijus, pagal kuriuos galima nustatyti elgseną, streso ištiktiems žmonėms būdingą minioje, bagažo registracijos ar saugumo patikrinimų metu. Šie kriterijai pakoreguoti panaudojus informaciją, gautą tiriant 2005 m. liepos 7 d. išpuolius Londono metro.

Visi Londono metro sistemoje dirbantys Jungtinės Karalystės geležinkelių policijos pareigūnai yra baigę naudojimosi BASS mokymus, dabar jie rengiami visos šalies geležinkelių tinkluose dirbantiems pareigūnams. Dviejų dienų mokymus sudaro paskaitos, diskusijos ir praktinės užduotys tiek klasėje, tiek transporto mazguose. Per mokymus pabrėžiama, kad rasinio ar religinio teroristų profilio nėra – pastarojo meto išpuolius surengė įvairios etninės kilmės asmenys.

Praėjus šešiams mėnesiams po to, kai visi pareigūnai baigė mokymus, Jungtinės Karalystės geležinkelių policija atliko vidaus vertinimą ir nustatė, kad sustabdymų metro stotyse kokybė labai pagerėjo. Žvalgybos duomenų rinkimas vykdant sustabdymus taip pat pagerėjo. Pareigūnai teigiamai įvertino per mokymus įgytas praktines žinias.⁽⁸⁰⁾

4.5. Gerai parengti įtariamųjų apibūdinimai ir žvalgybos duomenys

Gerai įtariamųjų apibūdinimai gali padėti išvengti neteisėto diskriminacinio skirstymo. Įtariamojo apibūdinimą sudaro asmeniniai duomenys, pvz., odos, plaukų ir akių spalva, ūgis ir svoris, apranga, jis parengiamas remiantis nusikaltimo aukos ar liudininkų pateikta informacija. Geras įtariamojo apibūdinimas policijai gali būti pateiktas kaip pagrindas, kuriuo reikia remtis vykdant sustabdymus ir kratas, kai siekiama sulaikyti įtariamuosius. Tačiau kai teisėsaugos pareigūnai gauna pernelyg bendro pobūdžio įtariamojo

⁽⁸⁰⁾ Žr. taip pat JUNGTINĖS KARALYSTĖS GELEŽINKELIŲ POLICIJOS TARNYBOS Santykių su suinteresuotosiomis šalimis ir susisiekimo strategijos komiteto 2009 m. sausio 20 d. posėdžio protokolą (darbotvarkės 9.1 punktas), p. 2–3, ir 2009 m. balandžio 6 d. posėdžio protokolą (darbotvarkės 8.3 punktas), p. 3.

apibūdinimą, kurį sudaro rasė, etninė kilmė ar panašios savybės, jie neturėtų to apibūdinimo naudoti kaip pagrindo tokioms operacijoms, kaip sustabdymai ir kratos, vykdyti, nes tikėtina, kad taip bus sustabdyta daug nekaltų žmonių, kuriems būdingos tos pačios savybės. Pareigūnai turėtų siekti gauti daugiau konkrečios operatyvinės informacijos, kuria būtų galima remtis atliekant tyrimus.

* „Išsamūs profiliai, sudaryti remiantis kriterijais, kurių ryšys su tam tikru nusikalstamu elgesiu yra statistiškai įrodytas, gali būti veiksmingos geresnio ribotų teisėsaugos išteklių paskirstymo priemonės.“

Jungtinių Tautų specialusis pranešėjas žmogaus teisių skatinimo ir apsaugos kovojant su terorizmu klausimais (Scheinin, 2007), 33 punktas.

Naudojant patikimus žvalgybos duomenis taip pat galima sumažinti neteisėto diskriminacinio skirstymo riziką. Kai teisėsaugos veiksmai grindžiami konkrečiais ir laiku gautais žvalgybos duomenimis, daugiau tikėtina, kad jie bus objektyvūs, ir mažiau tikėtina, kad jie bus pagrįsti stereotipais. Laiku teikiant pareigūnams išsamius žvalgybos duomenis, pavyzdžiui, per trumpą pasitarimą kiekvienos pamainos pradžioje, būtų sumažinti diskreciniai įgaliojimai, be to, pareigūnai gautų nurodymus, kaip naudotis savo įgaliojimais sutelkiant dėmesį konkrečiai į esamas nusikalstamumo tendencijas ir nustatytas saugumo problemas. Žvalgybos duomenų kokybė ir jų naudojimas siekiant pagrindinį dėmesį sutelkti į elgsenos veiksnius ar žvalgybos informaciją veiksmingiausiai gerinami tada, kai kartu vykdoma griežtesnė pareigūnų naudojimosi įgaliojimais priežiūra ir kontrolė.

4.6. Gerai (kokybiškai) vykdomi sustabdymai

Kaip aptarta 3 skyriuje, jau vien dėl naudojimosi sustabdymo ir kratos įgaliojimais visuomenėje gali kilti neigiamų nuotaikų. Tai reiškia, jog reikalingos pastangos siekiant užtikrinti, kad nebūtinių policijos susidūrimų su žmonėmis būtų kuo mažiau, procesas būtų skaidrus, o su visuomenės nariais būtų elgiamasi pagarbiai ir oriai. Jungtinėje Karalystėje atlikus tyrimą

nustatyta, jog be to, kad teisėsauga etninių mažumų atstovus sustabdo per dažnai, žmonėms, kurie buvo sustabdyti, didžiausią susirūpinimą kelia pareigūnų elgesys su sustabdytu asmeniu (dažnai vadinamas „sustabdymo kokybe“) ir asmens sustabdymo pagrindas.⁽⁸¹⁾

Neigiamos pasekmės, atsirandančios dėl nuolatinių policijos sustabdymų, gerokai sumažėja, jei pareigūnas elgiasi pagarbiai ir profesionaliai. Pasitenkinimas policijos darbu ypač padidėja nurodžius sustabdymo priežastį. Policijos pareigūnų mandagumo ir pasirengimo suteikti informaciją užtikrinimas yra techniškai nesudėtinga, bet ne visada lengvai įgyvendinama politikos priemonė. Sunkumų užtikrinant sustabdymų kokybę kyla dėl kartais ribotų pareigūnų bendravimo įgūdžių, nesugebėjimo aiškiai nurodyti veiksmų priežasties, o kai kuriais atvejais – dėl poreikio įveikti susikaupusį tam tikrų bendruomenės sektorių priešišumą. Žinoma, užtikrinus kokybišką sustabdymų vykdymą etninio skirstymo galimybė savaime neišnyksta, bet taip galima: pirma, priversti pareigūnus sau patiems ir sustabdytam asmeniui patvirtinti, kad etninė kilmė, rasė ir religija nebuvo lemiamos sustabdymo priežastys; antra, padėti užtikrinti, kad asmuo neįžvelgtų diskriminacinių šio veiksmo motyvų. Žala taikant šią praktiką padaroma tada, kai asmuo mano tapęs diskriminacinio etninio skirstymo auka, net jeigu iš tiesų taip nebuvo.

17 ATVEJO TYRIMAS. JUNGVINĖ KARALYSTĖ

Asmenų informavimas apie sustabdymo ir kratos priežastį

PACE 2 skirsnyje sustabdymo ir kratos įgaliojimų atžvilgiu numatytos teisinės apsaugos priemonės. Prieš atlikdamas asmens ar transporto priemonės kratą arba prieš sulaikydamas asmenį ar transporto priemonę kratos atlikimo tikslais pareigūnas turi imtis pagrįstų veiksmų, kad informuotų asmenį apie:

- savo vardą ir pavardę;
- policijos nuovados, kuriai jis yra priskirtas, pavadinimą;
- kratos tikslą;
- kratos atlikimo priežastis.

Asmuo taip pat turi būti informuotas, kad jis turi teisę susipažinti su kratos protokolu, ir apie tai, į kurią policijos nuovadą jis turėtų kreiptis, kad gautų protokolą.

⁽⁸¹⁾ HAVIS ir BEST (2004).

Kad įsimintų savo pareigas atliekant sustabdymus ir kratas, policijos pareigūnai išmokomi akronimo GO-WISELY (liet. *ELKIS IŠMINTINGAI*):

[G]rounds for the search (liet. *Kratos pagrindas*)

[O]bject of the search (liet. *Kratos tikslas*)

[W]arrant card must be produced if in plain clothes (liet. *Vilkint civilinius drabužius būtina pateikti policininko pažymėjimą*)

[I]dentify, the PC must inform the suspect of his name (liet. *Nurodyti savo tapatybę – policijos pareigūnas įtariamajam privalo pasakyti savo vardą ir pavardę*)

[S]tation, the police station at which the constable works (liet. *Nuovada – policijos nuovada, kurioje dirba policijos konstebelis*)

[E]ntitlement to a copy of the search record (liet. *Teisė gauti kratos protokolo kopiją*)

[L]egal power being used for detention (liet. *Sustabdymui įvykdyti naudojami teisiniai įgaliojimai*)

[Y]ou are being detained for the purpose of a search. That is, the suspect must be told he is being detained. (liet. *Jūs sulaikomas kratai atlikti. Tai yra įtariamajam reikia pasakyti, kad jis sulaikomas*)

18 ATVEJO TYRIMAS. JUNG TINĖ KARALYSTĖ

Hertfordšyro policija kontroliuoja sustabdymų vykdymo kokybę

2007 m. balandžio mėn. Hertfordšyro policijos įvestose sustabdymo ir kratos formose yra skyrius, kuriame sustabdytas asmuo gali nurodyti sustabdymo įvykdymo kokybę. Hertfordšyro policija yra pirmoji Jungtinės Karalystės policijos tarnyba, kuri tai daro sistemingai. Sustabdymo ir kratos pabaigoje pareigūnai turi asmens paklausti:

„Galvodamas apie tai, kaip šiandien buvote sustabdytas vietos policijos, su kuriais iš šių teiginių sutiktumėte:

- Aš suprantu, kodėl buvau sustabdytas. Taip / Ne
  - Sustabdymo metu su manimi elgtasi profesionaliai, pagarbiai ir oriai. Taip / Ne
- Pasirašykite.“

19 ATVEJO TYRIMAS. AUSTRIJA

Mandagios kreipimosi formos

Austrijos teisės aktuose pateikiamos rekomendacijos, kaip policija turėtų kreiptis į visuomenės narius. Rekomendacijų reglamento 5 dalies 2 punkte nustatyta: „Viešojo saugumo pareigūnai oficialų kreipinį (t. y. „Sie“) vartoja kreipdamiesi į visus asmenis, į kuriuos paprastai taip kreipiamasi arba kurie reikalauja, kad į juos būtų taip kreipiamasi.“⁽⁸²⁾ Be to, Vidaus reikalų ministerija išleido potvarkį dėl teisėsaugos pareigūnų kalbos vartojimo siekiant vengti sudaryti diskriminacinio, žeminančio, menkinančio ar neobjektyvaus elgesio įspūdį. 2002 m. rugpjūčio 7 d. potvarkyje nurodoma, kad „<...> reputacija ir gyventojų palankumas, galiausiai ir saugumo tarnybų užduočių vykdymo efektyvumas nemažai priklauso nuo to, kaip teisėsaugos darbuotojai elgiasi su kitais žmonėmis, visų pirma su nevietiniais ir diskriminaciją patiriančių grupių nariais. Todėl šiuo požiūriu būtina, kad kiekvienas saugumo tarnybų atstovas darbo metu elgtųsi profesionaliai – vartotų kalbą ir posakius, kurie nesudaro įspūdžio, kad ši procedūra yra diskriminacinė, žeminanti, menkinanti ar neobjektyvi, ir (arba) neleidžia padaryti išvados, kad tokie motyvai būdingi įprastam požiūriui.“⁽⁸³⁾

Nors tokios taisyklės, žinoma, yra būtinos, taip pat svarbu įdiegti kokį nors priežiūros mechanizmą, kurį taikant būtų galima kontroliuoti jų įgyvendinimą praktikoje.

4.7. Svarstymai ateičiai

Jungtinė Karalystė yra sukaupusi nemažą patirtį sprendama diskriminacinio etninio skirstymo problemą, todėl šiuo klausimu yra daugybė su Jungtine Karalyste susijusios informacijos ir literatūros. Reikia tikėtis, kad ateityje turėsime progą stebėti panašų atsaką kitose ES valstybėse narėse, kurios šiuo metu susiduria su didėjančia imigracija, atnaujinama pastangas kovoti su terorizmu ir kurioms iškyla būtinybė veiksmingai palaikyti viešąją tvarką.

Kadangi šis vadovas parengtas kaip naudinga praktinė priemonė, Pagrindinių teisių agentūra ragina skaitytojus jos interneto svetainėje (<http://fra.europa.eu/>) užsisakyti informaciją, atvejų tyrimus, veiklos dokumentus ir bendro pobūdžio literatūrą, susijusius su vadove aptartomis problemomis.

⁽⁸²⁾ Žr. Rekomendacijų reglamentą ((Richtlinien-Verordnung - RLV) StF: BGBl. Nr. 266/1993).

⁽⁸³⁾ Vidaus reikalų ministerijos Visuomenės saugumo generalinės administracijos 2002 m. rugpjūčio 7 d. potvarkis dėl teisėsaugos pareigūnų vartojamos kalbos (Erlass des BMI, Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit vom 07.08.2002, GZ 19.038/237-GD/01, betreffend Sprachgebrauch in der Exekutive).

Kai kurių svarbiausių vadove pateiktų minčių pakartojimas

- Kai asmeniui taikomos prastesnės sąlygos nei kitiems panašioje situacijoje esantiems asmenims, tai prilygsta diskriminacijai. Vykdamas sustabdymo ir kratos įgaliojimus tai yra neteisėta.
- Asmens rasę, etninę kilmę ar religiją galima įtraukti į įtariamojo apibūdinimą kaip susijusių su konkrečiu nusikaltimu. Į rasę, etninę kilmę ar religiją taip pat galima atsižvelgti, kai yra su tam tikru nusikaltimu susijusių konkrečių žvalgybos duomenų.
- Sprendimas sustabdyti ir apieškoti asmenį, priimtas remiantis vien arba daugiausia asmens rase, etnine kilme ar religija, gali būti apibūdintas kaip diskriminacinis etnis skirstymas ir yra neteisėtas.
- Pareigūnai turėtų atkreipti dėmesį į konkrečiam asmeniui būdingas savybes, kurios jį išskiria kaip konkretų įtariamąjį. Šios savybės turėtų būti susijusios su asmens elgsena. Terminas „elgsena“ neturėtų būti taikomas fizinei išvaizdai.
- Diskriminacinis etnis skirstymas gali turėti žalingų pasekmių santykiams su bendruomenėmis, o atitinkamai ir kitiems viešosios tvarkos palaikymo metodams, kurie pagrįsti visuomenės bendradarbiavimu ir pasitikėjimu. Taip pat yra duomenų, rodančių, kad diskriminacinis etnis skirstymas neveiksmingas vertinant jį pagal sustabdymų rezultatus – „atitikčių skaičių“, t. y., pagal tai, ar sustabdytas asmuo buvo areštuotas ir (arba) patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.
- Siekiant sumažinti diskriminacinio etninio skirstymo riziką pareigūnams turėtų būti rengiami atitinkami mokymai. Be to, vyresnieji pareigūnai turėtų kontroliuoti sustabdymo ir kratos įgaliojimų vykdymą.
- Siekiant kontroliuoti naudojimąsi sustabdymo ir kratos įgaliojimais būtina rinkti rasiniu pagrindu suskirstytus duomenis, kad būtų galima tiksliai nustatyti, ar įgaliojimais naudojamasi proporcingai gyventojų pasiskirstymui. Tai taip pat itin svarbu siekiant pagrįsti skundus dėl teisėsaugos tarnybų vykdomos netiesioginės diskriminacijos.
- Renkant duomenis apie etninę kilmę reikėtų taikyti atitinkamas privatumo apsaugos priemones, t. y. siekiant rinkti tokius duomenis statistikos tikslais reikėtų užtikrinti anonimiškumą ir gauti asmenų, kurie buvo sustabdyti ir apieškoti, informuotą sutikimą.

Bibliografija

Interneto svetainės

Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA):

<http://www.fra.europa.eu>

Europos Tarybos Ministrų kabinetas:

<http://www.coe.int/cm>

Europos Komisija kovai su rasizmu ir netolerancija (ECRI):

<http://www.coe.int/ecri>

Europos Žmogaus teisių teismas:

<http://www.echr.coe.int>

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas:

<http://www.curia.eu>

Europos Sąjungos teisės aktai:

<http://eur-lex.europa.eu/>

Europos Parlamentas:

<http://www.europarl.europa.eu>

Jungtinių Tautų Vyriausiasis žmogaus teisių komisaras:

<http://www.ohchr.org>

Oficialūs dokumentai

Jungtinės Tautos

SCHEININ M., UNITED NATIONAL SPECIAL RAPPOREUR ON THE PROMOTION AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS WHILE COUNTERING TERRORISM, 'Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights while countering terrorism', UN Doc. A/HRC/4/26, 29 January 2007.

UNITED NATIONS COMMITTEE ON THE ELIMINATION OF RACIAL DISCRIMINATION, 'Concluding Observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination on Austria', UN Doc. CERD/C/60/CO/1, 21 May 2002.

UNITED NATIONS COMMITTEE ON THE ELIMINATION OF RACIAL DISCRIMINATION, General Comment No. 31, 'The Prevention of Racial Discrimination in the

Administration and Functioning of the Criminal Justice System', para. 20, UN Doc. A/60/18 (SUPP), 3 October 2005.

UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS COMMITTEE, 'General Comment No. 29, States of Emergency', UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.11, 31 August 2001.

Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija

OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER ON NATIONAL MINORITIES, 'Recommendations on Policing in Multi-Ethnic Societies', 2006, kurį galima rasti adresu: <http://www.osce.org/documents/>

Europos Taryba

COMMITTEE OF MINISTERS OF THE COUNCIL OF EUROPE, Recommendation Rec(2001)10 on the European Code of Police Ethics, 19 September 2001 and Explanatory Memorandum, kurį galima rasti adresu: http://www.coe.int/t/cm/adoptedTexts_en.asp

COUNCIL OF EUROPE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, 'Protecting the right to privacy in the fight against terrorism', Issue Paper, CommDH/Issue Paper(2008)3, kurį galima rasti adresu: http://www.coe.int/t/commissioner/WCD/Search_en.asp#

COUNCIL OF EUROPE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, 'Stop and Searches on ethnic or religious grounds are not effective', View Point of 20 July 2009, kurį galima rasti adresu: http://www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/default_en.asp

ECRI (EUROPEAN COMMISSION AGAINST RACISM AND INTOLERANCE), General Policy Recommendation No 11 on Combating Racism and Racial Discrimination in Policing, 29 June 2007, Doc. CRI(2007)39.

Europos Sąjunga

EUROPOS SAJUNGOS TARYBA, 2008m. lapkričio 27 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/977/JHA dėl asmens duomenų, tvarkomų vykdančios policijos ir teisminį

bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, apsaugos, Oficialusis leidinys L 350, 30.12.2008, p. 60.

EUROPOS RASIZMO IR KSENOFOBIJOS STEBĖSENOS CENTRAS, 'Perceptions of Discrimination and Islamophobia – Voices from Members of Muslim Communities in the European Union', 2006, kurį galima rasti adresu: <http://fra.europa.eu>

EUROPOS PARLAMENTAS, Recommendation to the Council on profiling, notably on the basis of ethnicity, and race, in counter-terrorism, law enforcement, immigration, customs and border control, P6_TA-PROV(2009)0314, kurį galima rasti adresu: <http://www.europarl.europa.eu/RegWeb/application/registre>

EUROPOS PARLAMENTAS, Resolution of 20 November 2008 on the proposal for a Council framework decision on the use of Passenger Name Record (PNR) OJ C 16E, 22.1.2010, kurį galima rasti adresu: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/Le xUriSer v.do?uri= OJ:C:2010: 016E:0044: 0 049:EN:PDF>

EUROPOS KOMISIJA, Komunikatas dėl direktyvos 2000/43/ EB (COM (2006) 643) taikymo, kurį galima rasti adresu: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0643:FIN:EN:PDF>

EUROPOS SAJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA, 'Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on the Proposal for a Council Framework Decision on the use of Passenger Name Record (PNR) data for law enforcement purposes', 28 October 2008.

EUROPOS SAJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA, 'EU-MIDIS – European Union Minorities and Discrimination Survey - Main Results Report', 2009, kurį galima rasti adresu: http://fra.europa.eu/fraWebsite/eu-midis/index_en.htm

EUROPOS SAJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA 'EU-MIDIS Survey Questionnaire', 2009, kurį galima rasti adresu: http://fra.europa.eu/fraWebsite/eu-midis/index_en.htm

EUROPOS SAJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA, 'EU-MIDIS – European Union Minorities and Discrimination Survey – Data in Focus Report 4 – Police Stops and Minorities', 2010, kurį galima rasti adresu: http://fra.europa.eu/fraWebsite/eu-midis/index_en.htm

EUROPOS DUOMENŲ APSAUGOS PRIEŽIŪROS PAREIGŪNO NUOMONĖ DĖL Komisijos komunikato Europos Parlamentui ir Tarybai dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės piliečių labui, 2009/C 276/02, kurią galima rasti adresu: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:276:0008:0020:EN:PDF>

Nacionalinis lygmuo

ASSOCIATION OF POLICE AUTHORITIES, 'Stop and Search, Know Your Rights Leaflet', 2009, kurį galima rasti adresu: <http://www.mpa.gov.uk>

BRITISH TRANSPORT POLICE AUTHORITY, 'Minutes of Stakeholder Relations and Communications Strategy Committee Meetings of 20 January 2009', kurį galima rasti adresu: <http://www.btpa.police.uk>

BRITISH TRANSPORT POLICE AUTHORITY, 'Minutes of Stakeholder Relations and Communications Strategy Committee Meetings of 6 April 2009', kurį galima rasti adresu: <http://www.btpa.police.uk>

CENTRE D'ANALYSE STRATEGIQUE, 'Enquête sur les Violences Urbaines - Comprendre les Emeutes de Novembre 2005: les Exemples de Saint-Denis et d'Aulnay-Sous-Bois', Rapports et documents no4 – 2006, kurį galima rasti adresu: http://www.strategie.gouv.fr/article.php3?id_article=353

HOME OFFICE, 'The Stephen Lawrence Inquiry: Report of an Inquiry by Sir William Macpherson of Cluny', Cm 4262-I, February 1999, kurį galima rasti adresu: <http://www.archive.official-documents.co.uk/>

HOUSE OF COMMONS HOME AFFAIRS COMMITTEE, 'The Macpherson Report – Ten Years On' Twelfth Report of Session 2008–09, 22 July 2009, kurį galima rasti adresu: <http://www.publications.parliament.uk>

THE INTERNATIONAL SECURITY & COUNTER-TERRORISM ACADEMY, 'The SDR™ (Search, Detect and React)™', kurį galima rasti adresu: <http://www.sdr.org.il/index.html>

METROPOLITAN POLICE AUTHORITY, 'Section 44 Terrorism Act 2000 standard Operating Procedures 2007, Issue 1.1', kurį galima rasti adresu: http://www.met.police.uk/foi/pdfs/policies/stop_and_search_s44_tact_2000_sop.pdf

NATIONAL POLICE IMPROVEMENT AGENCY, 'Advice on Stop and Search in Relation to Terrorism', 2008, kurį galima rasti adresu: http://www.npia.police.uk/en/docs/Stop_and_Search_in_Relation_to_Terrorism_-_2008.pdf

ONTARIO HUMAN RIGHTS COMMISSION, 'Inquiry Report, Paying the Price, The Human Cost of Racial Profiling', 2003, kurį galima rasti adresu: <http://www.ohrc.on.ca/en/resources>

SCARMAN, G. S, LORD (1981), 'The Scarman Report: The Brixton Disorders, 10-12 April 1981', Home Office, London, HMSO, 1981.

UK MINISTRY OF JUSTICE, 'Statistics on Race and the Criminal Justice system 2007/2008', April 2009, kurį galima rasti adresu: <http://www.justice.gov.uk/publications/statistics.htm>

UK MINISTRY OF JUSTICE, 'Statistics on Race and the Criminal Justice System 2006/7', July 2008, kurį galima rasti adresu: <http://www.justice.gov.uk/publications/statistics.htm>

US CUSTOMS SERVICE, 'Better Targeting of Airline Passengers for Personal Searches Could Produce Better Results, Fiscal Year 1998', 1998, GAO/GGD-00-38, kurį galima rasti adresu: <http://www.gao.gov/>

US DEPARTMENT OF JUSTICE, CIVIL RIGHTS DIVISION, 'Guidance Regarding the Use of Race by Federal Law Enforcement Agencies', 2003, kurį galima rasti adresu: <http://www.usdoj.gov>

Akademikų pastabos

BEST D., STRANG J., BESWICK T. & GOSSOP M., 'Assessment of a Concentrated, High-Profile Police Operation. No Discernible Impact on Drug Availability, Price or Purity', 41 British Journal of Criminology (2001).

COHEN J., GORR W. AND SINGH P., 'Estimating Intervention Effects in Varying Risk Settings: Do Police Raids Reduce Illegal Drug Dealing at Nuisance Bars?', 41.2 Criminology (2003).

DELSOL R. AND SHINER M., 'Regulating Stop and Search: A Challenge for Police and Community Relations in England and Wales', 14.3 Critical Criminology (2006).

DE SCHUTTER O. AND RINGELHEIM J., 'Ethnic Profiling: A rising Challenge for European Human Rights Law', 71.3 *Modern Law Review*, 358-384.

DINANT J.-M., LAZARO C., POULLET Y., LEFEVER N. AND ROUVROY A., 'Application of Convention 108 to the Profiling Mechanism - Some ideas for the future work of the consultative committee' (T-PD), Doc. T-PD (2008)01, kurį galima rasti adresu: http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/data_protection/documents/

European UNION NETWORK OF INDEPENDENT EXPERTS ON FUNDAMENTAL RIGHTS (2006), 'Opinion on Ethnic Profiling', CFR-CDF.Opinion4.2006, galima rasti adresu: http://ec.europa.eu/justice_home/cfr_cdf/list_opinions_en.htm

GOODEY J (ed.), 14.3 *Critical Criminology* (2006), (Special edition on ethnic profiling).

GROSS S. R. & LIVINGSTON D., 'Racial Profiling Under Attack', 102.5 *Columbia Law Review* (2002).

HARCOURT B., 'Rethinking Racial Profiling: A Critique of the Economics, Civil Liberties, and Constitutional Literature, and of Criminal Profiling More Generally', 71.4 *University of Chicago Law Review* (2004).

HARRIS D. (2002), 'Flying while Arab: Lessons from the Racial Profiling Controversy', 6.1 *Civil Rights Journal*, (Winter 2002) 8 kurį galima rasti adresu: <http://www.usccr.gov/pubs/pubsndx.htm>

HARRIS D. (2002), 'Profiles in Injustice; Why Racial Profiling Cannot Work', The New Press, 2003.

HAVIS S. & BEST D., 'Stop and Search Complaints (2000-2001)', London: Police Complaints Authority, 2004, kurį galima rasti adresu: <http://www.ipcc.gov.uk>

HILDEBRANDT M. & GUTWIRTH S. (eds.), 'Profiling the European Citizen: Cross Disciplinary Perspectives' Springer, 2008, Dordrecht.

HILL E. (2002), 'An Evaluation of Racial Profiling Data Collection and Training', Legislative Analysis Office, kurį galima rasti adresu: http://www.lao.ca.gov/2002/racial_profiling/8-02_racial_profiling.pdf

MCCLUSKEY J. D., MASTROFSKI S. D., AND PARKS R. B., 'To acquiesce or rebel: Predicting citizen compliance with police requests', 2.3 Police Quarterly (1999), kurį galima rasti adresu: <http://pqx.sagepub.com>

MILLER J., BLAND N AND QUINTON P., 'The Impact of Stops and Searches on Crime and the Community', Police Research Series Paper, 2000, Number 127, Home Office, kurį galima rasti adresu: <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/policerspubs1.html>

MILLER J., DAVIS R.C., HENDERSON N.J., MARCOVIC J. & ORTIZ C.W. report: Measuring Influences on Public Opinion of the Police Using Time-Series Data, 5 Police Quarterly (2005), kurį galima rasti adresu: <http://pqx.sagepub.com>

MILLER J., GOUNEV P., PAP A.L., WAGMAN D., BALOGI A., BEZLOV T., SIMONOVITS B. & VARGHA L., 'Racism and Police Stops: Adapting US and British Debates to Continental Europe', 5.3 European Journal of Criminology (2008), kurį galima rasti adresu: <http://euc.sagepub.com>

MODOOD T., BERTHOUD R., LAKEY J., NAZROO J., SMITH P., VIRDEE S. & BEISHON S., 'Ethnic Minorities in Britain Diversity and Disadvantage: Fourth National Survey of Ethnic Minorities', Police Studies Institute, 1997.

MORGAN R., NEWBURN T., 'The Future of Policing', Clarendon Press/Oxford University Press, 1997.

PHILLIPS C. AND BOWLING B. 'Racism, Ethnicity, Crime and Criminal Justice' in MAGUIRE M., MORGAN B. & REINER R. (eds.), 'The Oxford Handbook of Criminology', 3rd edition, 2002, Oxford University Press.

QUINTON P., BLAND N. & MILLER J. (2000), 'Police Stops, Decision-Making and Practice', Police Research Series, Paper 130, Home Office, kurį galima rasti adresu: <http://www.homeoffice.gov.uk/>

ROSENBAUM D. P., SCHUCK D. A., COSTELLO S. K., HAWKINS D. F., & RING M. K., 'Attitudes Toward the Police: The effects of Direct and Vicarious Experience', 8 Police Quarterly (2005).

SHERMAN L. W., 'Police crackdowns: Initial and residual deterrence,' in TONRY M., & MORRIS N. (eds.), 'Crime and justice: A review of research', Volume 12, University of Chicago Press (1990).

SHUFORD, R. T. 'Civil Rights in the Next Millennium: Any way you slice it: Why Racial Profiling is Wrong.' 18 St. Louis University Public Law Review, pp. 371-385.

SIMON, P, "'Ethnic" statistics and data protection in the Council of Europe countries'. Study Report. European Commission against Racism and Intolerance, November 2007, kurį galima rasti adresu: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/Themes/Ethnic_statistics_and_data_protection.pdf

SPITZER E., Attorney General of the State of New York, 'The New York City Police Department's "Stop and Frisk" Practices: A Report to the People of the State of New York', 1999.

STONE V. & PETTIGREW N., 'The views of the public on stops and searches', Home Office Policing and Reducing Crime Unit, Police Research Series, Paper 129, 2000, kurį galima rasti adresu: <http://www.homeoffice.gov.uk>

VAN DER TORRE E.J. AND FERWERDA H.B., 'Preventief fouilleren, Een analyse van het proces en de externe effecten in tien gemeenten', (Preventive searching, an analysis of the process and the external effects in ten municipalities), The Hague: Beke: Arnhem, Politie & Wetenschap, Zeist, 2005.

Weitzer R, Tuch S.A., 'Determinants of Public Satisfaction with the Police', 8.3 Police Quarterly (2005), kurį galima rasti adresu: <http://pqx.sagepub.com>

WRENCH J., 'Diversity Management and Discrimination: Immigrants and Ethnic Minorities in the EU', Ashgate, Aldershot 2007.

ZERBES I., 'Das Urteil des deutschen Bundesverfassungsgerichts zur Online-Durchsuchung und Online-Überwachung, Grundrechtlicher Schutz der Vertraulichkeit und Integrität informationstechnischer Systeme - auch in Österreich', ÖJZ 2008/89.

Nevyriausybinių organizacijų leidiniai

AMNESTY INTERNATIONAL (2009), 'Victim or Suspect – A Question of Colour. Racist Discrimination in the Austrian Justice System', kurį galima rasti adresu: <http://www.amnesty.org>

ENAR (EUROPEAN NETWORK AGAINST RACISM), Fact sheet 40, Ethnic Profiling, June 2009, kurį galima rasti adresu http://www.enar-eu.org/Page_Generale.asp?DocID=15289&la=1&langue=EN

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE, 'Ethnic Profiling in the European Union: Pervasive, Ineffective and Discriminatory', Open Society Institute, New York, 2009, kurį galima rasti adresu: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE, 'Addressing Ethnic Profiling by Police - A Report on the Strategies for Effective Police Stop and Search Project', Open Society Institute, New York, 2009, kurį galima rasti adresu: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE, 'Profiling Minorities: A study of Stop and Search Practices in Paris', Open Society Institute, New York, 2009, kurį galima rasti adresu: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE, "I can stop whoever I want" – Police Stops of Ethnic Minorities in Bulgaria, Hungary and Spain', Open Society Institute, New York, 2007, kurį galima rasti adresu: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

Teisiniai dokumentai

Europos Sąjunga

ES direktyva 2000/43/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės, Oficialusis leidinys L 180, 2000 7 19, p 22.

ES direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, Oficialusis leidinys L 303, 2000 12 2, p 16.

ES direktyva 2004/113/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio į moteris ir vyrus principą dėl galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis ir prekių tiekimo bei paslaugų teikimo, Oficialusis leidinys L 373, 2004 12 21, p. 37.

ES direktyva 2002/73/EB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaukštavimo ir darbo sąlygų atžvilgiu, Oficialusis leidinys L 269, 2002 10 5, p. 15.

ES direktyva 2006/54/EB dėl vyrų ir moterų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo įgyvendinimo užimtumo bei profesinės veiklos srityje (pataisyta redakcija), Oficialusis leidinys L 204, 2006 7 26, p. 23.

Austrija

BMI, Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit, Erlass betreffend Sprachgebrauch in der Exekutive, 2002GZ 19.038/237-GD/01.

Verordnung des Bundesministers für Inneres, mit der Richtlinien für das Einschreiten der Organe des öffentlichen Sicherheitsdienstes erlassen werden (Richtlinien-Verordnung - RLV) StF: BGBl. Nr. 266/1993.

Jungtinė Karalystė

Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) and accompanying Codes of Practice, kuriuos galima rasti adresu: <http://police.homeoffice.gov.uk>

The Terrorism Act 2000, kurį galima rasti adresu <http://www.opsi.gov.uk>

Sprendimai

Europos Žmogaus Teisių Teismas

Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. United Kingdom ECtHR App. No. 9214/80, 28 May 1985.

Cissé v France (Admissibility) ECtHR App No. 51346/99, 16 January 2001.

D.H. v. Czech Republic ECtHR App. No. 57325/00, 13 November 2007.

Opuz v. Turkey, ECtHR App. No. 33401/02, 9 June 2009.

Oršuš and Others v. Croatia ECtHR App No. 15766/03, 17 July 2008.

Timishev v Russia ECtHR App. No. 55762/00, 13 December 2005.

Gillan and Quinton v. United Kingdom ECtHR App. No. 4158/05, 12 January 2010.

Teisingumo Teismas

Case 170/84 *Bilka-Kaufhaus GmbH v. Karin Weber von Hartz* [1986] ECR 1607.

Case C-167/97 *Seymour-Smith and Perez* [1999] ECR I-623.

Case C-256/01 *Allonby v Accrington & Rossendale College and Others* [2004] I-873.

Case C- 300/06 *Voß v. Land Berlin* [2007] ECR I-10573.

Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas

Rosalind Williams Lecraft v Spain Comm No. 1493/2006, 30 July 2009.

Nacionalinis lygmuo

Kanada

The Queen v. Campbell, Court of Quebec (Criminal Division), No. 500-01-004657-042-001, judgment of 27 January 2005, kurį galima rasti adresu:

<http://www.jugements.qc.ca/>

Vokietija

BVerfGE 115,320; BVerfG 518/02 of 4 April 2006, kurį galima rasti adresu:

<http://www.bundesverfassungsgericht.de>

Jungtinė Karalystė

Equal Opportunities Commission v Director of Education [2001] HKLRD 690.

R v Immigration Officer at Prague Airport et al, ex p. European Roma Rights Centre et al. [2004] UKHL 55.

R (on the application of Gillan et al. v Commissioner of the Metropolitan Police et al. [2006] UKHL 12.

Pagrindinių teisių agentūros *Diskriminacinio etninio skirstymo sampratos ir prevencijos vadove* pateikiama išsami skirstymo praktikos teisėsaugos srityje apžvalga ir siekiama, kad skaitytojas geriau suprastų teorinius ir praktinius šios sampratos pamatus. Kadangi leidinys visų pirma parengtas kaip vadovas teisėsaugos tarnybų vadovavimo lygmens pareigūnams, daug dėmesio skiriama viešosios tvarkos palaikymo aspektui.

Į šį vadovą įtraukti atvejų tyrimai ir praktiniai pavyzdžiai, todėl jis yra vertinga praktinė priemonė teisėsaugos specialistams.

Vadove aiškinama, kada rase, etnine kilme ar religija pagrįstas skirstymas gali būti laikomas diskriminaciniu elgesiu ir kada jis leistinas. Jame taip pat nagrinėjamos žalingos diskriminacinio etninio skirstymo pasekmės. Be to, vadove pabrėžiamas neigiamas tokios praktikos poveikis veiksmingam viešosios tvarkos palaikymui.

